

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

Aneta Tichá

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Trávení volného času u osob se sluchovým postižením

Bc. Aneta Tichá

Diplomová práce

2023

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Tichá**
Osobní číslo: **H21326**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Trávení volného času u osob se sluchovým postižením**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se bude zabývat problematikou využití volného času u osob se sluchovým postižením. Práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část - výzkumné šetření. Cílem teoreticky koncipované části diplomové práce bude popsat cílovou skupinu – osoba se sluchovým postižením, jednotlivé druhy sluchového postižení a organizace zaměřující se na trávení volného času u těchto osob. Dále vymezíme pojem volný čas a termíny související. Cílem prakticky orientované části diplomové práce bude zjistit, jak jedinci se sluchovým postižením tráví svůj volný čas. Z metodologického hlediska bude využito kvalitativního výzkumu za použití metody rozhovoru, který bude eventuálně podle potřeby doplněn o případové studie.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

POTMĚŠIL, Miloň. UNIVERZITA PALACKÉHO. Pedagogická fakulta. *Reader to hearing impairment and deaf studies*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 127s.; 21cm. ISBN 80-244-0904-6.
SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-098-6.
ŠÁNDOROVÁ, Zdenka a Karel POKORNÝ. *Zdravotně sociální služby a speciálně pedagogická edukace osob se sluchovým postižením: učební text pro studující zdravotnických a zdravotně-sociálních studijních oborů*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. ISBN 9788073955267.
VÁŽAŇSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.
JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.
VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vydání. Olomouc, 2013, s. 12. ISBN 978-80-86768-73-1.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Zdenka Šándorová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **2. května 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2022

Prohlášení

Práci s názvem Trávení volného času u osob se sluchovým postižením jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27.3. 2023

Bc. Aneta Tichá v. r.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Zdeně Šáňdorové, Ph.D. za odborné vedení a poskytnutí cenných rad. Zároveň děkuji své rodině za její trpělivost a podporu.

ANOTACE

Diplomová práce pojednává o trávení volného času u dospělých osob se sluchovým postižením.

Teoretická část diplomové práce nejprve charakterizuje jedince s jednotlivými druhy sluchového postižení. Dále popisuje problémy a možnosti socializace těchto osob do společnosti. Text diplomové práce je zaměřen na vliv sluchového postižení na jedince v dospělém věku. V neposlední řadě je v diplomové práci uveden volný čas, jeho historie, definice i funkce. Následuje trávení volného času u jednotlivých věkových skupin. Závěr poslední podkapitoly je orientován na organizace zabývající se trávením volného času u dospělých osob se sluchovým postižením.

Cílem praktické části diplomové práce je zjistit, jak dospělí jedinci tráví svůj volný čas. Z metodologického hlediska je využito kvalitativního výzkumu prostřednictvím rozhovorů, které jsou doplněny o případovou studii.

KLÍČOVÁ SLOVA

sluchové postižení, dospělí, volný čas

TITLE

Leisure time of people with hearing impairment

ANNOTATION

The thesis deals with the leisure time of adults with hearing impairment. The theoretical part of the thesis first introduces individuals with different types of hearing impairment. Then it describes the problems and possibilities of socialization of these persons into society. The text of the thesis focuses on the impact of hearing impairment on individuals in adulthood. Last but not least, the thesis presents leisure, its history, definition and function. This is followed by the leisure activities of the different age groups. Finally, the last subchapter is oriented towards organizations dealing with leisure time among adults with hearing impairment.

The aim of the practical part of the thesis is to find out how adult individuals spend their leisure time. From a methodological point of view, qualitative research is used through interviews, which are complemented by a case study.

KEYWORDS

hearing impairment, adults, leisure

OBSAH

ÚVOD	11
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 Jedinec se sluchovým postižením	13
1.1 Osoby s nedoslýchavostí	13
1.2 Osoby neslyšící	15
1.3 Osoby ohluchlé.....	16
1.4 Osoby Neslyšící	17
1.5 Osoby s kochleárním implantátem.....	18
1.6 Osoby s tinnitem	19
1.7 Osoby s presbyakuzí	20
1.8 Osoby s duálním senzorickým postižením – hluchoslepotou	21
1.9 Slyšící děti neslyšících rodičů.....	22
2 Socializace u osob se sluchovým postižením	24
3 Vliv sluchové vady na jedince v dospělém věku	29
4 Volný čas	34
4.1 Definice volného času	34
4.2 Historie volného času	34
4.3 Funkce a význam volného času.....	37
5 Trávení volného času u osob se sluchovým postižením	39
5.1 Specifika v trávení volného času u osob se sluchovým postižením.....	39
5.2 Volný čas u dětí se sluchovým postižením	40
5.3 Volný čas u dospívajících osob se sluchovým postižením	41
5.4 Volný čas u dospělých osob a seniorů se sluchovým postižením.....	42
5.4.1 Organizace nabízející volnočasové aktivity dospělým osobám se sluchovým postižením.....	43
PRAKTICKÁ ČÁST	46

6	Trávení volného času u dospělých osob se sluchovým postižením.....	46
6.1	Metodologie výzkumu	46
6.2	Cíle výzkumného šetření.....	46
6.3	Metody sběru dat.....	46
6.4	Výzkumný problém.....	48
6.5	Charakteristika výzkumného souboru.....	48
6.6	Výzkumné otázky.....	48
6.7	Výběr informantů a průběh získávání dat	49
7	Interpretace dat	51
7.1	Omezení způsobené sluchovou vadou	51
7.2	Kompenzační pomůcky.....	52
7.3	Společnost při volnočasových činnostech.....	54
7.4	Význam volného času	55
7.5	Oblíbené volnočasové aktivity	56
7.6	Navštěvované instituce a zařízení zaměřující se na volný čas.....	58
8	Případová studie.....	60
9	Shrnutí výzkumných otázek.....	63
10	Závěr výzkumného šetření a diskuze.....	66
10.1	Závěr výzkumného šetření	66
10.2	Diskuze	66
	ZÁVĚR	68
	SEZNAM ZDROJŮ.....	69
	Tištěné.....	69
	Elektronické	74
	PŘÍLOHY	77
	Příloha 1 – Informovaný souhlas	78
	Příloha 2 – Struktura rozhovoru s informanty	80

Příloha 3 – Ukázka rozhovoru s informantem D1	81
---	----

ÚVOD

„Cožpak záleží na hluchotě ucha, když slyší duše? Jediná skutečná a neléčitelná hluchota je hluchota ducha.“ (Viktor Hugo)

Sluch je řazen k nejdůležitějším smyslům, které člověk má. Prostřednictvím sluchu jedinec přijímá informace z okolí, ať už důležité, nebo ty méně důležité a svým způsobem na ně reaguje. Zároveň je sluch pojátkem a důležitým prvkem v komunikaci při kontaktu s ostatními lidmi. Vzájemná komunikace bude vždy důležitá k udržení mezilidských vztahů. Díky sluchovým vjemům se člověk lépe orientuje nebo dokáže registrovat nadcházející nebezpečí. Slyšící jedinec si často neuvědomuje nezastupitelnost sluchu v jeho životě, kdežto jedinec se sluchovým postižením se s tím musí vyrovnávat každý den. Dle světové zdravotnické organizace (WHO) se sluchové postižení řadí ke druhému nejzávažnějšímu postižení hned za mentálním postižením. Vyplývá to z toho, že jedinec se sluchovým postižením je ochuzen až o 60 % poskytovaných informací, což je zásadní pro různá věková období člověka, nejzásadnější je to především pro dětskou populaci (Mukšnáblová, 2014).

Často si ani neuvědomujeme, kolik informací k nám dochází cestou sluchu. Uvědomíme si to až tehdy, když narazíme na jedince se sluchovou vadou a zjistíme tak, jak jedince jeho postižení ovlivňuje a omezuje. Jakákoliv sluchová vada může mít za příčinu komunikační obtíže kvůli nesprávnému porozumění řeči. Komunikační potíže se zrcadlí nejenom v komunikačním procesu, ale také v psychice člověka. V důsledku špatného porozumění při komunikaci s dalšími lidmi může dojít ke ztrátě motivace v navázání kontaktů se společností. Dále může jedinec trpět nízkým sebevědomím nebo pocitem méněcennosti, jehož příčinou může být opakující se neúspěšná komunikace s okolím (Hádková, 2016).

Sluchová vada může u jedinců způsobit sociální deprivaci vzniklou na základě neuspokojivé sociální komunikace nebo nenaplněných sociálních vztahů. Toto strádání může být spojeno s pocitem osamělosti a jedinec se tak od ostatních izoluje. Osoby se sluchovým postižením se proto uzavírají do sebe a nechtějí se začlenit do společnosti ostatních lidí, natožpak se věnovat volnočasovým aktivitám. Současně může být kvůli sluchovému postižení ovlivněna i úroveň vzdělání a volba povolání (Kisvetrová, 2014). Jak pronesla známá hluchoslepá spisovatelka a aktivistka Helen Kellerová: *„Slepota odděluje člověka od věcí, hluchota od lidí.“*

Cílem teoreticky koncipované části diplomové práce je popsat jedince s jednotlivými druhy sluchového postižení. Dále je cílem prezentovat vliv sluchového postižení na dospělého

člověka se sluchovým postižením a problematiku socializace u těchto osob. V teoretické části bude uvedeno trávení volného času u jednotlivých věkových kategorií. V neposlední řadě budou vybrány organizace, které nabízí volnočasové aktivity pro dospělé osoby se sluchovým postižením. Cílem praktické části diplomové práce je na základě polostrukturovaných rozhovorů zmapovat, jakým způsobem dospělé osoby se sluchovým postižením tráví svůj volný čas, jaké volnočasové aktivity upřednostňují a čemu se ve volném čase rádi věnují.

Pro toto téma jsem se rozhodla z toho důvodu, že mě problematika volného času u dospělých jedinců se sluchovým postižením zaujala a chtěla jsem se o ni dozvědět více. Zajímalo mě, zda je trávení volného času u těchto jedinců stejné či zcela odlišné od majoritní společnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Jedinec se sluchovým postižením

Souralová (2010) uvádí, že výraz „sluchové postižení“ zahrnuje heterogenní skupinu osob, která se dále dělí dle typu a stupně sluchového postižení. Do základní kategorie osob se sluchovým postižením se řadí osoby nedoslýchavé, osoby neslyšící a osoby ohluchlé. Dále se také člení i na osoby s kochleárním implantátem, osoby s tinnitem a jedince s duálním sensorickým postižením. Do samostatné skupiny se zařazují jedinci Neslyšící s velkým *N*. Zvláštní a poněkud netradiční skupinou jsou i slyšící děti neslyšících rodičů. Nicméně se jedná o jedince, kteří se se sluchovým postižením potýkají dennodenně, a proto je důležité je do klasifikace osob rovněž zařadit.

Již výše je uvedeno, že jedinci se sluchovým postižením tvoří velmi různorodou skupinu, a proto i jednotlivé dorozumívací techniky a vhodné komunikační systémy se budou zřejmě u mnoha skupin lišit. Někdo bude upřednostňovat komunikaci mluvenou řečí podpořenou odezíráním, jiný zas bude preferovat komunikaci prostřednictvím znakového jazyka (Horáková, 2012).

V následujících podkapitolách bude uvedeno členění osob se sluchovým postižením a specifika jejich komunikace.

1.1 Osoby s nedoslýchavostí

Hrubý (1999, s. 43) uvádí vystihující charakteristiku nedoslýchavosti. „*Nedoslýchavost znamená každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, nikoliv však jeho úplné vymizení.*“

Šándorová (2003) doplňuje, že termín nedoslýchavost není sám o sobě chápán jako onemocnění, ale zejména jako příznak určité nemoci, u které se nedoslýchavost projevuje. Týká se to zejména onemocnění bubínku, zvukovodu či středního ucha. Pokud se nedoslýchavost projevuje u těchto druhů onemocnění, jedná se o převodní nedoslýchavost. Oproti tomu percepční nedoslýchavost je příznakem onemocnění vnitřního ucha nebo sluchového nervu.

Nedoslýchavost se dle audiometrického vyšetření dělí na různé stupně. Dle Lejsky (2003) se rozlišuje lehká nedoslýchavost (20–40 dB), středně těžká nedoslýchavost (40–60 dB), těžká nedoslýchavost (60–80 dB) a velmi těžká nedoslýchavost (80–90 dB).

Skákalová (2016) poukazuje na to, že jedinec s **lehkou nedoslýchavostí** většinou špatně rozumí tiššímu hlasu nebo v případech, kdy se nachází ve zhoršených podmínkách, jako hlučné rádio, otevřené okno či konverzace více lidí. Jedinec ale nemá větší potíže porozumět běžnému hovoru. Mnohdy takovou ztrátu sluchu člověk neřeší a s lékařem ji nekonzultuje.

Autorka Hádková (2016) tvrdí, že nedoslýchaví se zpravidla dobře orientují ve slyšící společnosti. Dorozumívají se pomocí mluveného jazyka. Mohou si vypomoci odezíráním hlasité řeči, jelikož upřednostňují mluvenou řeč jako hlavní komunikační systém.

Pakliže dojde ze strany sluchového postižení k omezování jedince, může se rozhodnout pro sluchadla a sluchovou vadu tak pomocí elektronické pomůcky dobře kompenzovat (Skákalová, 2017).

Při **středně těžké nedoslýchavosti** jsou již sluchadla nezbytnou součástí každého jedince. Jedinec totiž dokáže rozumět řeči pouze při zvýšené hlasitosti. Pokud se kolem jedince s touto sluchovou vadou objeví slabší zvuky z okolí, může je snadno přeslechnout. Jelikož nedochází pouze k poklesu hlasitosti, ale také k nepřesnému sluchovému vjemu, může si vypomoci odezíráním. Odezírání se ale jako samotný komunikační prostředek nedoporučuje, protože je nespolehlivé, a spíše se užívá jako doplněk k metodám pro porozumění řeči (Skákalová, 2016).

Nezbývá než souhlasit s tvrzením Šándorové (2003), že pokud nedoslýchavost není včas diagnostikována a kompenzována sluchadly, vede k opožděnému vývoji řeči.

Člověk s **těžkou sluchovou vadou** je dle Skákalové (2016) schopen vnímat pouze zesílený zvuk, pro přirovnání dokáže vnímat například jedoucí vlak či hlasitou řeč přímo u ucha. U těžké nedoslýchavosti nejsou sluchadla doporučována, nýbrž jsou nezbytná. Sluchadla ale pro člověka nejsou vždy přínosem, protože bývá narušeno i porozumění řeči, a proto jedinec často odpovídá, že slyší, co si kdo říká, ale nerozumí. Pokud se jedinec s těžkou vadou sluchu narodí, mluvená řeč může být narušena. Mluvený projev nepůsobí melodicky a dochází i ke zhoršení výslovnosti.

Tím nejzávažnějším stupněm nedoslýchavosti je **velmi těžké postižení sluchu**. Skákalová (in Dlouhá, Růžičková, 2014) uvádí, že jedinec má zachovány pouze takové zbytky sluchu, kdy za pomoci sluchadel může vnímat pouze hlasité zvuky. Porozumění mluvené řeči je zcela nemožné, a proto je nutné volit jiný komunikační prostředek. Často se jedná o písemnou

formu komunikace, odezírání se využívá spíše jako doplněk, nebo se jedná většinou o znakový jazyk.

Nedoslýchaví lidé tedy většinou preferují mluvený jazyk, který je doplněný odezíráním. Porozumění řeči jim usnadňují sluchadla, ale ne vždy tomu tak je. Jak vyplývá z výše zmíněného, jsou takové formy nedoslýchavosti, kde sluchadla nestačí a komunikaci je nutné podpořit jinými prostředky. U osob s těžkou vadou sluchu musí zasáhnout i logoped, který se podílí na rozvoji mluvené řeči u jedince (Ludíková, Kozáková a kol., 2012).

1.2 Osoby neslyšící

Osoby neslyšící se podle Procházkové a Vysučka (2007) rozlišují na osoby prelingválně neslyšící a postlingválně neslyšící neboli osoby ohluchlé, které budou popsány v následující podkapitole. Termín „prelingvální“ poukazuje na jedince, který se se ztrátou sluchu již narodil, nebo ke ztrátě došlo ještě před vývojem jazyka, to znamená kolem 5. až 6. roku života dítěte. Ztráta sluchu je nad 90 dB.

Tito jedinci nedokážou ani s největším zesílením vnímat zvuky kolem sebe. Neslyšící dítě od narození se přirozeně nemůže učit a osvojovat si mluvenou řeč, která se získává prostřednictvím odposlouchávání a také napodobování. Je proto na správném místě, aby komunikace probíhala formou znakového jazyka. O přístupu dítěte ke znakovému jazyku rozhoduje rodič, jelikož většina neslyšících dětí se rodí právě slyšícím rodičům. Z toho důvodu je pro neslyšící děti znakový jazyk nedostupný a v rodině se s ním od raného věku neseťkávají (Skákalová, 2017).

Skákalová (2016) tvrdí, že u dítěte dochází k opožděnému vývoji řeči z důvodu omezeného přístupu k mluvenému jazyku a pro osvojení si znakového jazyka jim chybí dospělý rodič ovládající tuto formu komunikace. Tomu většinou nepomáhá ani pozdní diagnostika ztráty sluchu. Neslyšící děti se často setkávají se znakovým jazykem až na školách pro sluchově postižené.

Rodič může mít o znakovém jazyku pochybnosti. Je to pro něj něco nového, co by si měl kvůli dítěti co nejdříve osvojit. Pokud se tedy rodič pro znakový jazyk u svého dítěte nerozhodne a bude lpět na mluvené řeči, dítě se může naučit mluvit, ale jeho uměle vytvořená řeč bude velmi nepřirozená a může tak připomínat mluvu jedinců s mentálním postižením (Hrubý, 1997).

I když dítě začne postupně správně artikulovat všechny hlásky, bude vždy poznamenané tím, že neslyší, a nemá tak zpětnou vazbu o tom, co říká. Hlas bývá u těchto jedinců dle Suralové (2005 in Ludíková, Kozáková a kol., 2012) ochraptěný, tlačný, nepřiměřeně vysoký a narušena je také rytmizace mluvního projevu.

Neslyšící děti jsou častokrát vystavovány dvěma úplně odlišným způsobům komunikace – mluvené řeči slyšící společnosti a znakovému jazyku (Hádková, 2016).

Dle Šánderové a Pokorného (2013) jiná situace nastává tehdy, když se neslyšící dítě narodí neslyšícím rodičům. V tuto chvíli se dítě od raného věku seznamuje se znakovým jazykem a vyrůstá s ním. Stává se jeho mateřským jazykem.

1.3 Osoby ohluchlé

Osobám ohluchlým se též říká osoby postlingválně neslyšící. To podle Hudákové (2005) znamená, že o sluch tito jedinci přišli buď během dokončování vývoje mluvené řeči, nebo po ukončení rozvoje jejich řeči, tedy až poté, co si jedinec osvojil mluvenou řeč.

Ohluchnutí nejčastěji vzniká při prodělaných infekčních onemocněních, různých úrazech či při velkých traumatech. Také jsou uváděny vedlejší účinky léků jako jedna z příčin (Šánderová, Pokorný, 2013).

Řeč u jedinců s postlingvální hluchotou je sice zachována, nicméně je sluchovou ztrátou ovlivňována. S pomocí zkušeného a kvalifikovaného logopeda se může udržet přirozeně znějící a srozumitelná mluva (Hrubý, 1997). Autorka Šedivá (2006) nicméně uvádí, že u dítěte v předškolním a mladším školním věku může k rozpadu řeči dojít zejména tehdy, kdy je současně poškozeno i řečové centrum mozku.

Skákalová (2016) tvrdí, že ohluchlé osoby zpravidla preferují mluvený jazyk, na který byly před ztrátou sluchu zvyklé. Ztráta sluchu jim ale znemožňuje přirozeně vnímat akustické zvuky z okolí, a proto jsou odkázáni vnímat tyto zvuky pouze graficky, v podobě čtení psaných textů. Tento způsob dorozumívání je značně nepraktický a velmi pomalý při běžné komunikaci. Proto je většina ohluchlých jedinců závislá na odezírání. Odezírání není ale schopnost, kterou by byl vybavený každý jedinec.

Řešením dorozumívacího prostředku mezi ohluchlými osobami a slyšící společností může být simultánní přepis mluvené řeči. Jedná se o doslovný přepis mluveného jazyka do písemné

formy v reálném čase. Přepis slouží osobám s různým druhem sluchového postižení, jejichž mateřským jazykem je český jazyk (Motejzíkova, 2012). Ve vyspělých zemích je simultánní přepis využíván běžně, v České republice tento dorozumivací prostředek poskytuje především Česká unie neslyšících (Šándorová, Pokorný, 2013).

Pokud se přeci jen ohluchlý jedinec rozhodne použít znakované systémy, zpravidla je pro něj nejjednodušší osvojit si znakovanou češtinu. Znaková čeština je druh umělého jazykového systému kombinující znaky ze znakového jazyka a gramatiku mluveného jazyka. Zmíněný systém může být pro ohluchlého jedince postačujícím anebo může být přechodem k osvojení si znakového jazyka (Skákalová, 2016).

1.4 Osoby Neslyšící

Vedle termínu neslyšící člověk se v uplynulých letech často používá označení Neslyšící člověk s velkým N. Tito jedinci sami sebe chápou jako etnickou menšinu se všemi různými znaky, jako společný jazyk, vlastní historie, tradice a zvyky či kultura. K této menšině se mohou hlásit všichni sluchově postižení bez ohledu na sluchovou ztrátu, rodiče a příbuzní Neslyšících či někteří tlumočníci, kteří komunikují nebo umí komunikovat znakovým jazykem (Šedivá, 2006). Je proto přirozené, že právě nedoslýchaví či ohluchlí, kteří se dokážou orientovat a lépe pohybovat ve slyšící i neslyšící společnosti, se stanou vůdci etnické menšiny Neslyšících (Hrubý, 1997).

Skákalová (2017) doplňuje, že členové jazykové a kulturní menšiny Neslyšících svou hluchotu nevnímají jako postižení. Nepovažují se za osoby s postižením, a proto často neschvalují jakoukoliv pomoc ze strany slyšící společnosti. Z medicínského a technického hlediska odmítají používání kochleárních implantátů a z kulturního hlediska nestojí o osvojení si jazyka majoritní společnosti a také se nechtějí do této společnosti začlenit.

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob uvádí v § 1 odst. 2, že neslyšící mají právo svobodně si vybrat komunikační systém podle jejich individuálních potřeb. Za komunikační systémy neslyšících se v tomto zákoně považuje český znakový jazyk a systémy, jež z českého jazyka vycházejí, jako znakovaná čeština, prstová abeceda, písemný záznam mluvené řeči a vizualizace mluvené češtiny.

Český znakový jazyk je v zákoně č. 384/2008 Sb. v § 4 odst. 1 definovaný jako „základní komunikační systém těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace“.

Český znakový jazyk patří do vizuálně-motorických komunikačních systémů, což znamená, že jedinec k přenosu informací používá určité vizuálně-pohybové prostředky, jako například postavení a pohyby rukou, pozice hlavy, mimika atd., jež jsou vnímané zrakem (Ludíková, Kozáková a kol., 2012).

1.5 Osoby s kochleárním implantátem

Pokud je sluchové postižení natolik závažné, že nepomůže korekce nejvýkonnějšími sluchadly, lze implantovat speciální elektronické ušní zařízení. Kochleární implantát se zpočátku využíval pouze pro dospělé ohluchlé osoby, nicméně nyní se implantace provádí převážně u ohluchlých dětí nebo u prelingválně neslyšících dětí. Naopak implantace není vhodná u jedinců, u kterých hluchota vznikla v důsledku poškozeného sluchového nervu. Implantovat nelze ani v případě zničené kochley, například nějakým úrazem (Potměšil, 2004).

Horáková (2012) se zabývá otázkou vyhovujícího věku pro implantaci. Spodní věková hranice vhodná pro implantaci je již od 2. roku života, zato horní věková hranice není nijak omezená. Odborníci se ale domnívají, že kochleární implantát by měl být u kandidáta operován co nejdříve po ohluchnutí, nejlépe do půl roku.

Někteří autoři popisují složení kochleárního implantátu z hlediska technického. Implantát se skládá z vnitřní a vnější části. Do vnější části, přístupné uživateli, patří řečový procesor, mikrofon a vysílací cívka. Vnitřní část je tvořena svazkem elektrod implantovaných přímo do hlemýžďe vnitřního ucha a přijímačem. Řečový procesor, zavěšený za uchem, snímá zvuky z okolí pomocí mikrofonu. Tyto informace jsou přeneseny do vnitřního přijímače. Zde je informace dekodována a odeslána do svazku elektrod, jež jsou umístěné v kochleě, kde stimulují vlákna sluchového nervu (Kisvetrová, 2014; Potměšil, 2004).

Po náročné operaci je nezbytná dlouhodobá rehabilitační péče. Je několik faktorů, které se na úspěšné rehabilitaci podílí. Jedná se o dobu vzniku hluchoty a její trvání, na věku uživatele, na jeho osobnostních předpokladech či přítomnosti jiného postižení (Potměšil, 2004). Holmanová (2002 in Hádková, 2012) k tomu dodává i inteligenci dítěte, vztahy v rodině, výchovné klima, spolupráci s rodinou dítěte nebo schopnosti a dovednosti terapeuta.

Vymlátílová (2007 in Horáková, 2012) tvrdí, že nejsilnějším přínosem implantace je nadání pro řeč.

Dle Skákalové (2016) je přínos kochleární implantace velmi individuální. V některých případech se u jedince, díky dlouhodobé rehabilitaci, může dosáhnout porozumění mluvené řeči, někdo dokonce může i telefonovat. Takto úspěšná implantace jedinci nebrání začlenit se do většinové společnosti. Je ale důležité si uvědomit, že tyto osoby mají stále těžké sluchové postižení, protože pokud si sundají řečový procesor, přestanou slyšet úplně.

Najdou se i odpůrci kochleárních implantátů, a to zejména ze strany komunity Neslyšících. Oni hluchotu nevnímají jako postižení ohrožující život, a proto nechápou, proč by se dítě se sluchovou vadou mělo zachraňovat prostřednictvím kochleární implantace. Následné vzdělávání formou integrace do běžných vzdělávacích zařízení považují za násilné odejmutí ze světa Neslyšících do světa majoritní společnosti (Horáková, 2012; Potměšil, 2004).

1.6 Osoby s tinnitem

Hádková (2016) prohlašuje, že nedílnou součástí skupiny osob se sluchovým postižením jsou také osoby s tinnitem neboli jedinci trpící ušními šelesty. Příčiny ušních šelestů jsou různorodé, může se jednat například o úrazy hlavy, cévní onemocnění, infekce středního nebo vnitřního ucha a mnoho dalších.

Ušní šelesty jsou sluchové vjemy, pro které neexistuje žádný vnější zvukový zdroj. Lze rozlišit objektivní a subjektivní tinnitus. Objektivní šelesty vznikají kvůli špatnému cévnímu zásobení ucha, zablokované krční páteři či vysokému krevnímu tlaku. U subjektivního tinnitu neexistuje žádný zevní zdroj (Horáková, 2012).

Lidé trpící šelestem dle Kisvetrové (2014) vnímají v uších různé hučení, syčení, pískání a nepříjemné šumění. Lze jej maskovat sluchadlem, zesílením zvukového signálu. Z toho důvodu lidem ušní šelesty vadí nejvíce v klidném a tichém prostředí.

Pipeková (2010) uvádí, že tinnitus se projevuje problémy v oblasti slyšení vysokých tónů a tím narušuje porozumění řečového projevu. Z toho důvodu jedinec slyší hůře. Kisvetrová (2014) tvrdí, že ušní šelest je typickým znakem stařecké nedoslýchavosti. Oproti tomu Horáková (2012) píše, že tinnitus není charakteristickou známkou presbyakusis, jelikož se může objevit i u normálně slyšících jedinců nebo u neslyšících osob.

Problematika šelestářů zejména dopadá na psychickou stránku člověka, protože zvuky slyší výhradně jen postižený jedinec. Ušní šelest je pro většinu osob se sluchovým postižením velice obtížný a nepříjemný, což se může odrážet ve vztazích s ostatními a v navazování kontaktů se společnostmi. Objektivní šelesty, kde je známá příčina, se mohou díky léčbě řešit, jako je tomu u právě zmíněné zablokované krční páteře. U subjektivního tinnitu, kde příčina není bohužel známá, žádná léčba neexistuje. Terapie pomáhá především se snížením dopadu šelestu na člověka a jedinec se s ním musí naučit žít (Skákalová, 2017).

1.7 Osoby s presbyakuzí

Presbyakuzie neboli stařecká nedoslýchavost je získaná sluchová vada, která sama o sobě není onemocněním, ale přirozeným fyziologickým důsledkem stárnutí. Jedná se o postupnou ztrátu sluchu, projevující se zhoršením slyšení vysokých frekvencí. Nízko posazené tóny jedinec neslyší zcela vůbec, oproti tomu tóny s vysokou zvukovou hladinou vnímá člověk velmi bolestivě a nepříjemně. Z tohoto důvodu se zhoršuje porozumění řeči a osoba se stařeckou nedoslýchavostí tak slyší méně a hůře (Šándorová, Pokorný, 2013).

Horáková (2012) uvádí, že k postupnému zhoršování sluchové ostrosti dochází především kolem 60. roku života člověka. K tomuto tvrzení Šándorová (2003) dodává, že presbyakuzie se u člověka může objevit již v mnohem mladším věku kvůli častému pobytu v hlučném prostředí. Vedle nadměrného hluku uvádí Kisvetrová (2014) další civilizační faktory, jako například stres, některá farmaka nebo škodlivé látky znečišťující životní prostředí.

Šándorová a Pokorný (2013) se zabývají otázkou léčby presbyakuzie. Léčba stařecké nedoslýchavosti neexistuje. Lze ji často efektivně kompenzovat sluchadly a dalšími pomůckami, například odezíráním. Jelikož ale senior považuje sluchovou ztrátu za přirozenou, často odmítá absolvovat odborná vyšetření a nechce předepsat sluchadla. Může to být kvůli ostychu přiznat svůj věk před ostatními. Ti, co sluchadla vlastní, nemusí být skutečnými uživateli. Řada z nich totiž skončí někde zastrčená. Osoba s presbyakuzí má možnost sluchové rehabilitace spočívající v empatickém poukázání na důležitost a pravidelnost kontrol u lékaře. Zaměřuje se na srozumitelné vysvětlení fungování sluchadel, jak s ním správně zacházet a jak se o něj starat. Odborníci na sluchovou rehabilitaci dále nabízejí odborné rady a podporu pro osoby, které si prochází špatným obdobím v důsledku sluchové ztráty.

1.8 Osoby s duálním senzoričným postižením – hluchoslepotou

Ludíková (2000) vnímá hluchoslepotu jako jednu z nejtěžších postižení. Jedinci s tímto kombinovaným postižením nemohou od narození nebo od doby získaného postižení vidět a slyšet. Duální senzoričké postižení je dáno různým stupněm poškození zraku a sluchu. Kvůli hluchoslepotě dochází k mnoha problémům v oblastech komunikace, vzdělávání, zaměstnávání, účasti na různých aktivitách, orientace v prostoru a čase, samoobsluhy a také v získávání informací.

Šándorová (2003) doplňuje, že kombinované postižení zraku a sluchu představuje velký problém zejména v raném věku, kdy velmi ovlivňuje osobnost a chování dítěte. V tomto období je složité stanovit stupeň postižení zraku a sluchu, a proto se často hluchoslepotu zaměňuje za mentální retardaci. Kvůli chybné diagnostice dochází ke špatným diagnózám a v důsledku toho následně k nesprávnému přístupu k jedinci s hluchoslepotou.

Výběr vhodného komunikačního systému dle Ludíkové (2001) závisí na stupni zrakového a sluchového postižení, na době vzniku postižení, věku hluchoslepeho jedince, vývojové úrovni, a především na základě individuálních potřeb jedince s duálním senzoričným postižením. Vedle tohoto výčtu Hlaváčová (2003) uvádí, že velkou roli v komunikaci s hluchoslepým jedincem hraje také vnější prostředí, jako je hluk, aktuální počasí, osvětlení či psychická pohoda.

K nejčastěji využívaným komunikačním prostředkům Suralová (2000) řadí **znakový jazyk**. Český znakový jazyk se využívá u těch hluchoslepých osob, které mají alespoň zbytky zraku. Používá se hlavně u osob se sluchovým postižením. Mluvní projev je nahrazen znaky, jež jsou vyjadřovány pohyby rukou a doplňovány mimikou a pohyby celého těla. Dalším komunikačním systémem je **daktylotika**. Daktylotika je prstová abeceda tvořící znaky různými polohami prstů jedné ruky v prostoru. Postavení prstů znázorňuje jednotlivé hlásky. Tento typ komunikace je vhodný převážně u osob se zchovalými zbytky zraku. Existuje také **daktylotika do dlaně**, která je založená na hmatovém příjmu. Jedná se o různé postavení prstů ruky, jež jsou vpisovány do dlaně (Krahulcová, 2002). Možná nejčastějším prostředkem pro komunikaci jedinců s hluchoslepotou je **Lormova abeceda**. Abecedy, vyjadřující se prostřednictvím bodů, tahů a mírných stisků, jsou vpisovány do dlaně jedné ruky hluchoslepeho člověka. Tyto dlaněvé abecedy jsou specifické pro různé země (Janovcová, 2010). Je důležité uvést také **Braillovo písmo**, což je šestibodové písmo, které se čte pomocí hmatu. Abeceda je členěná do řádků po deseti písmenech. Braillovo písmo nerozlišuje psací

a tiskací písmena (Květoňová-Švecová, 2000). Ludíková (2000; Krahulcová-Žatková, 1996; Strnadová, 1998) také uvádí **odezírání** neboli čtení ze rtů. Nicméně tato forma komunikace se využívá pouze u těch osob, jež mají velmi dobře zachovalé zbytky zraku. Krahulcová-Žatková (1996) dodává, že pokud se ohluchlý člověk naučí odezírat alespoň 500 slov, může se celkem dobře domluvit s ostatními lidmi. Zároveň tvrdí, že schopnost odezírání závisí na IQ a na zrakovém vnímání. Dalším typem komunikace je dle Šándorové a Pokorného (2013) **taktiling** a metoda **TADOMA**. Taktiling tzv. rozumění hmatem, se využívá v rozhovoru s nejbližšími lidmi hluchoslepeho jedince. Osoba s duálním senzoryckým postižením vnímá vibrace hlasivek tak, že se dlaní jedné ruky dotýká ramene druhé osoby, která právě mluví. Palec ruky je položen na krku kousek pod dolní čelistí. Komunikační prostředek TADOMA je vibrační metoda, kdy hluchoslepý člověk má svou ruku položenou na tváři mluvčího tak, aby malíčkem ruky dokázal vnímat vibrace hrdla, pomocí palce pohyby rtů a ostatními prsty tvář.

1.9 Slyšící děti neslyšících rodičů

Autor Vysuček (2002) tvrdí, že neslyšící rodiče si přejí, aby se jim narodilo dítě se sluchovou vadou. Pokud se tomu stane, nevnímají sluchové postižení za překážku, spíše naopak. Automaticky s dítětem mohou navázat komunikaci, kterou oni sami používají a tím tak navážou s potomkem dobrý vztah již od narození. Toto tvrzení vyvrací Redlich (2008) a namítá, že neslyšící rodiče nad tím často vůbec nepřemýšlí. Pokud o tom přesto uvažují, touží spíše po slyšícím dítěti, protože pro něj chtějí mnohem lepší pracovní a vzdělávací podmínky, než měli oni sami. Jak ale uvádí Kratochvílová (2010), neslyšícím partnerům se neslyšící děti rodí pouze ve třiceti procentech. Ve většině případů se rodí právě děti slyšící.

Horáková (2012) uvádí, že slyšící děti, které se narodily neslyšícím rodičům, se označují anglickou zkratkou CODA – **C**hildren of **D**eaf **A**dults. Jednou z nejdůležitějších otázek, které si neslyšící rodiče kladou, je vhodný styl komunikace.

Otázku komunikace si pokládá i Skákalová (2017), která tvrdí, že slyšící dítě zpravidla vyrůstá bilingválně a bikulturně. To znamená, že si osvojí jak mluvený jazyk, se kterým se setká v předškolním zařízení nebo při komunikaci s prarodiči, tak český znakový jazyk pro komunikaci s neslyšícími rodiči. Má tak povědomí o kultuře a životě komunity neslyšících, ale ovládá i chování a zvyky slyšící společnosti.

Slyšící dítě se velmi často dostává do role tlumočnicka. Preston (2001) tvrdí, že do role tlumočnicka jsou nejvíce využívány nejstarší slyšící děti, často dívky. Stávají se tak tlumočnický vlastními neslyšícím rodičům, ale i mladším sourozencům a prarodičům.

Tlumočení s sebou přináší ale mnohá úskalí pro harmonický vývoj dítěte. Narušený vývoj se může projevit psychickými problémy či frustrací, které se mohou odrazit ve vztahu k vlastním rodičům. Je důležité si uvědomit, že slyšící dítě není profesionálním tlumočnickem. Děti nejsou dostatečně vyzrálé k pochopení některých situací, aby je dokázaly správně přetlumočit. Jsou často postaveny před situace, se kterými si samy nevědí rady, například vyřízení pochůzek na úřadech. Dále nemají natolik rozvinuté jazykové kompetence k tlumočení. A v neposlední řadě nemohou v tlumočení působit nestranně a neutrálně vzhledem k rodinné příslušnosti (Redlich, 2008). Motejzíkova (2011) má na otázku dětského tlumočení jiný názor. Podle ní tlumočení na dítě působí prospěšně, především na jeho psychický vývoj. A to zejména v případech, kdy dítě tlumočí při pozitivních příležitostech, při nichž může nasbírat mnoho zkušeností a dovedností.

2 Socializace u osob se sluchovým postižením

Následující kapitola se bude zabývat socializací osob se sluchovým postižením podle vývojových stádií. V jednotlivých vývojových obdobích je uveden problém socializace a následné možnosti začlenění se do společnosti.

„Socializace je celoživotní proces, kterým se lidský jedinec stává bytostí společenskou. V tomto nepřetržitém procesu se jedinec adaptuje na sociální prostředí, v němž žije, včleňuje se a vrůstá do něho“ (Šándorová, 2003, s. 55). Vágnerová (2004) doplňuje, že socializace přispívá k rozvoji osobnosti člověka, kdy jedinec získává specifické znaky lidského chování a prožívání. Jedlička (2015) uvádí, že důležitý vliv na socializaci jedince mají blízké osoby, skupiny i různé organizace. Právě tyto skupiny utvářejí sebepojetí jedince a obstarávají mu určité vzorce myšlení, jednání a chování.

Dle Průchy a kol. (2003) je postavení jedince ve společnosti velmi ovlivněno jeho zdravotním stavem. Socializační proces se odehrává v primárním sociálním kruhu, kterým je rodina. Ta jedince formuje a uspokojuje všechny jeho potřeby. Pokud dojde na úrovni formování osobnosti pro společenský život k nějakým nedostatkům již v rodinném kruhu, a to konkrétně v citové vazbě k rodičům, může to mít následky v podobě deviantního chování člověka.

Podle autorky Vágnerové (2008) je všeobecně známo, že čím dříve se sluchové postižení u jedince objeví, tím závažnější jsou důsledky plynoucí ze sluchové vady. Vývoj dítěte je nejvíce ohrožen při vrozené sluchové vadě nebo při vzniku sluchového postižení před rozvojem řečového projevu. Za nejzávažnější důsledek, jenž plyne ze sluchové vady, je komunikační bariéra, která dítěti omezuje kontakt s rodinou. Dalším vážným následkem je celkový nesouměrný kognitivní vývoj a opožděná socializace.

Vágnerová (2004) tvrdí, že socializace u **dítěte** s vrozenou sluchovou vadou je odlišná, protože jedinec má jiné předpoklady, které jsou často omezenější než u dítěte zdravého.

K socializačnímu procesu dochází ihned po narození dítěte. Matka se stává první osobou, s níž kojeneček navazuje pozitivní sociální vztah. Tento vztah je velmi důležitý pro budoucí emoční a sociální zralost. V **kojeneckém období** nemusí být vývoj nápadně opožděn, jelikož i neslyšící dítě si brouká a žvatlá. Protože ale dítěti chybí zpětná sluchová vazba, stává se postupně pasivním. Reaguje pouze na vizuální podněty. Neslyšící dítě oproti slyšícímu vyžaduje nepřetržité doteky a blízkost rodičů, aby tak byla naplněna základní fyziologická potřeba pocitu bezpečí. I u neslyšícího dítěte se nelibost projevuje křikem, ale ten později

působí monotónně (Vágnerová, 2008). Šedivá (2006) dodává, že jelikož sluchově postižené dítě může při kontaktu se slyšící matkou reagovat jinak, než by matka očekávala, může se rodič začít obávat, co je s dítětem v nepořádku, často nerozumí projevům dítěte a kvůli tomu neví ani rodič, jak zareagovat správně. Dochází tedy ze strany rodiče ke snížení motivace ke kontaktu s dítětem a tím k nedostatku pozitivních podnětů pro jeho vývoj.

Batolecí období může být dle Hádkové (2016) ovlivněno nedostatečným rozvojem řeči, a to zejména nízkou sociální adaptací. Značně omezeny jsou i poznávací procesy, kdy je poznávání upnuto na jednu konkrétní činnost. Pro období batolete jsou typické výbuchy vzteku. Neslyšící děti záchvaty vzteku mívají tehdy, kdy jsou frustrovány nefungující komunikací. Toto chování trvá až do vyššího věku. Oblast socializace je podmíněna komunikací. Dítě špatně rozumí svému slyšícímu prostředí a pokud již užívá vhodný komunikační systém, má snížené možnosti ve vyjádření svých pocitů a potřeb. Dítěti většinou rozumí pouze rodinní příslušníci, kteří jsou ochotni naučit se komunikovat odlišným způsobem, a tím je dítě omezeno v navazování nových sociálních vazeb. Z toho důvodu je dítě často osamělé a izolované od světa kolem něj. Problémy se poté mohou objevit v pochopení požadavků chování a u dítěte se může projevit negativismus.

Předškolní období se váže na nástup do mateřské školy a tím pádem se po dítěti vyžaduje značná míra samostatnosti. To je ale problém u neslyšících dětí, které blízkost matky mohou kontrolovat pouze zrakově, a proto s ní vyžadují neustálý kontakt (Skákalová, 2017). Uherík (1990 in Skákalová, 2017) uvádí, že dítě se sluchovým postižením oproti slyšícím dětem zaostává v psychickém vývoji o dva roky a v tom sociálním až o pět let. U těžce sluchově postiženého dítěte se mohou objevit problémy v jemné motorice, jako je například přesnost nebo koordinace jednotlivých pohybů, a motoriky mluvidel, což může mít za důsledek ještě větší potíže v řečovém vývoji (Vágnerová, 2008). Děti se sluchovým postižením mohou dle Pipekové (2010) docházet do běžné mateřské školy, pokud jim jsou nabídnuty vhodné podmínky pro vzdělávání, nebo do mateřských škol pro děti se sluchovým postižením, které jsou často zřizovány při základních školách pro žáky se sluchovým postižením. Horáková (2012) doplňuje, že hlavním úkolem mateřské školy je navázání komunikace s dítětem, tvorba a rozvoj hlasu, rozvoj zrakového vnímání důležitého pro odezírání nebo nácvik jemné a hrubé motoriky.

Šándorová (2003) i Vágnerová (2004) shodně tvrdí, že rodina je tím nejdůležitějším faktorem ve vývoji dětí se sluchovým postižením. Skutečnost, že se slyšícím rodičům narodí dítě s

handicapem, je pro ně obrovskou změnou v jejich životě. Jsou vystaveni velkému stresu, protože se s novou situací ještě nikdy nesetkali. Proto se tyto rodiny neobejdou bez pomoci rané péče. Odborníci z rané péče poskytnou podporu a ranou intervencí nejen postiženým dětem, ale i jejich rodičům. Rodina se musí s postižením u dítěte vyrovnat a projít si tak stadii při cestě za pochopením. Tyto fáze se nazývají stadium popření skutečnosti a šoku, stadium hněvu, stadium přemlouvání, stadium deprese, po kterém následuje stadium pochopení a přijetí. Tyto fáze budou podrobněji zmíněny v následující kapitole. Rodičům je pracovníky rané péče nabídnuta komplexní pomoc. Většinou se jedná o emoční podporu, včasné zahájení rehabilitačního programu a včasný výběr vhodného komunikačního systému.

Vágnerová (2004) **období mladšího školního věku** spojuje s nástupem do základní školy. Toto období je pro dítě velkým sociálním mezníkem. Dítě získává novou roli – školáka a musí se naučit odlišit roli učitele jako autority a role spolužáků, které jsou na stejné úrovni jako jedinec a tím také diferencovat své chování k těmto rolím. Hádková (2016) na to reaguje, že období nástupu do školy je důležité zejména pro přijetí dítěte do sociální skupiny, kolektivu. Sociální a komunikační kompetence jsou ve vzájemném působení. V mladším školním věku se u dětí se sluchovým postižením se musí dbát na péči při rozvoji mluvené řeči. Pro dítě s postižením je velkou zátěží odezírat v kontaktu se slyšící společností, zejména pro udržení pozornosti. Dle Horákové (2012) mohou děti se sluchovým postižením nastoupit do základní školy pro žáky se sluchovým postižením. Některé z nich mají k dispozici přípravnou třídu, kde prostřednictvím hry dochází k upevnění dovedností, které získaly ve škole mateřské. Žáci se učí ve třídách se sníženým počtem žáků, aby se tak učitelé mohli individuálně věnovat každému z nich. Povinností školy je zpřístupnit žákům speciální učebnice, učební pomůcky a speciální postupy ve vzdělávání. Navíc jsou mezi klasické předměty zařazeny také hodiny speciálněpedagogické péče, zejména předmět individuální logopedická péče nebo znakového jazyka.

Puberta a adolescence jsou těžkým obdobím jak pro dospívajícího, tak pro jeho rodiče. Jedinec mění své dosavadní vztahy, postoje, názory a vytváří si tak svůj vlastní vztah k okolnímu světu. Na jedné straně dospívající vzdoruje svým rodičům a odmítá jejich postoje. Na straně druhé přijímá vzory, normy své vrstevnické skupiny, na které je závislý (Vyhnálková, 2013). Přijetí do vrstevnické skupiny závisí na osobnostních rysech jedince a na schopnosti navázání a udržení sociálního vztahu. Nepřijetí sluchově postiženého jedince do sociální skupiny se může odrazit v jeho sebehodnocení (Vágnerová, 2004). Horáková (2012) udává dva důležité sociální mezníky v období dospělosti. Jedním z nich je ukončení

povinné školní docházky a druhým dovršení profesního období. Výběr povolání by měl vycházet ze zdravotních předpokladů a nadání. Pokud je správná volba povolání důležitá pro slyšící populaci, o to významnější je u osob, kde je zdravotní stav výrazně narušen. U dospívajících osob mohou dle Hádkové (2016) přetrvávat potíže v oblasti sociálních vztahů. Jedinec s těžkým postižením sluchu musí každý den vynaložit vysoké úsilí v získávání informací, které jsou nutné při řešení běžných životních situací. Proto je v častých případech závislý na pomoci druhé osoby. Horáková (2012) popisuje síť středních škol pro studenty se sluchovým postižením zahrnující školy praktické, střední odborná učiliště, střední odborné školy i gymnázia. Díky speciálním středním školám jedinec získá odbornou kvalifikaci pro budoucí uplatnění na trhu práce a dosáhne i dostatečného všeobecného vzdělání. V dnešní době má jedinec na výběr z poměrně velkého množství učebních oborů, jako je například kuchař, cukrář, truhlář, elektrikář, zahradník, ale i středních škol včetně škol vysokých.

Dospělost je v životě člověka velkým mezníkem. Začlenění jedince do společnosti se dotýká několika důležitých sociálních sfér. Jednou z nich je vstup do světa zdravých, slyšících lidí a do světa práce. S vhodným typem zaměstnání souvisí volba povolání a příprava na něj. Postižený jedinec také v tomto vývojovém období navazuje partnerské vztahy, případně zakládá svou vlastní rodinu. Dospělost je svázána s plnou samostatností, nezávislostí a zodpovědností za své chování a jednání. Nabytí těchto schopností vede k sebedůvěře a pocitu svobody (Vágnerová, 2004; Vyhnálková, 2013). Nicméně Horáková (2012) tvrdí, že osobnost člověka s těžkým sluchovým postižením může být velmi závislá na svém okolí. Jedinec je často nesamostatný a v některých případech je také důvěřivý. Taková lehkověrnost může být někdy i nebezpečná. Hádková (2016) uvádí, že s pracovními aktivitami je spojená komunikace v běžném kontaktu. Pokud se jedinec se sluchovým postižením nedočká porozumění ze strany slyšícího a bude se nadále setkávat s negativní zkušeností na svou sluchovou vadu, o vzájemnou komunikaci přestane mít zájem a rezignuje. Tato situace může dojít k obecnému stáhnutí ze slyšícího světa, až k jeho úplnému odmítnutí. Slowík (2007) doplňuje, že jedinec se sluchovým postižením nemůže kvůli zdravotnímu postižení vykonávat jakékoliv povolání. Důležitým faktorem je právě komunikace nebo absence sluchové vazby, jež je spojená s orientací v okolním prostředí. Osoby se sluchovým postižením nacházejí pracovní uplatnění v oblastech manuálních a řemeslných. K tomu ale Friedmann (2012) dodává, že vhodnými pracovními pozicemi mohou být také pozice asistenta zubního technika, administrativního pracovníka, sociálního pracovníka, asistenta pedagoga a mnoho dalších.

Nicméně se dle Vágnerové (2004) jedinci se sluchovým postižením i tak setkávají s neochotou zaměstnavatelů zaměstnat tyto osoby. Hlavním důvodem je komunikační bariéra a pochybnosti z bezpečnosti práce. Horáková (2012) tvrdí, že mezi handicapovanými převládá stále nezaměstnanost a kvůli tomu vznikly chráněné dílny pro osoby s těžkým handicapem. I když tu zaměstnanci dostávají minimální mzdu, přesto je tato služba hojně využívána. Jako reakce na stav zaměstnanosti u těchto osob vznikla Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící (APPN), která nabízí podporované zaměstnávání, profesní poradenství nebo poradenství online. Podporované zaměstnávání je forma služby, poskytující klientovi vhodné zaměstnání, a v případě nutnosti i osobní asistenci. Jedinci služba pomůže udržet si pracovní pozici a dostat se do pracovního režimu.

3 Vliv sluchové vady na jedince v dospělém věku

„Každé postižení působí podle toho, jak postižený své postižení prožívá a jak toto prožívání na něj působí, jaké způsoby své situace nachází a jak tyto způsoby řešení ovlivňují jeho osobnost“ (Vágnerová, 2004, s. 59).

Každý člověk je individuální, proto na něj bude sluchová vada působit odlišně podle toho, jak se se ztrátou sluchu vyrovnává. V tomto procesu má nejdůležitější roli jedinec sám, ale záleží také na postoji jeho rodiny a okolí (Skákalová, 2017).

Je důležité si uvědomit, že postižení pro jedince představuje náročnou životní situaci, protože na něj dlouhodobě působí. Tato mimořádná situace má na sluchově postiženého zatěžující vliv. Přináší s sebou zvýšené nároky na začlenění se do většinové společnosti, a tudíž může ovlivnit psychický vývoj jedince (Skákalová, 2016). Vágnerová (2004) uvádí, že postižení u jedince zvyšuje stres, znesnadňuje každodenní situace a způsobuje celou škálu problémů, které jsou pro člověka s postižením neřešitelné. Z tohoto hlediska je vedlejší, o jaký typ postižení se jedná, a i dokonce to, o jak závažné postižení se jedná. Primárním problémem je to, jak jedinec ke svému postižení přistupuje a do jaké míry reaguje na těžkou životní situaci, kterou pro něj postižení představuje.

Klinická psycholožka Elisabeth Kübler-Rosová (2015) popsala jednotlivé fáze vyrovnávání se se ztrátou. Tyto fáze nejdříve upozorovala u lidí trpících nevyléčitelnou nemocí, ale později se ukázalo, že se fáze truchlení objevují u většího spektra lidí s různými onemocněními či postiženími. Alpiner (1987 in Strnadová, 2001) udává, že ztráta sluchu není sice smrtelná nemoc, nicméně je důvodem izolace člověka od společnosti a má na svědomí různá omezení trvající po celý život. Jedinci tím zhoršuje kvalitu života, a proto i ohluchlý člověk prochází fázemi truchlení. Je důležité zmínit, že fáze u každého člověka mají různou podobu, stupeň a délku trvání. Jednotlivé fáze se mohou přeskakovat, střídat, opakovat nebo prolínat.

Prvním stadiem je **šok a popření**. Pokud člověk začne ztrácet sluch, zmocní se ho panika a dostává se do šoku. Osoba se sluchovým postižením úplně odmítá myšlenku, že ztráta sluchu není pouze dočasným problémem, ale že se jedná o stav, jenž by mohl trvat celý život. Věří tomu, že se vše spraví a vše bude stejné jako dřív. Proto se nastávající situaci brání a odmítá tomu uvěřit. A protože nechce přijmout skutečnost, není připravený k řešení situace ani k přijetí jakékoliv pomoci. Šok může trvat několik hodin i dní, oproti tomu popření může trvat až několik let (Strnadová, 2001; Jungwirthová, 2015; Slaná, 2017; Šándorová, 2015 a jiní).

Následujícím stadiem je **hněv**. Pokud člověk nemůže popřít existenci ztráty, jeho pocity se oproti předchozímu stadiu zcela změní (Kübler-Ross, 2015). Jedinec si začne plně uvědomovat rozsah sluchové ztráty a cloumají s ním velmi silné city a emoce, které těžko zvládne. Pociťuje hněv, frustraci a nespravedlnost, proč postižení potkalo zrovna jeho. Podvědomě hledá někoho, nebo něco, co jeho ztrátu zavinilo. Jedinec může svůj hněv zadržovat, ale tím ho ještě více podporuje v nárůstu. V případě potlačovaného intenzivního hněvu stačí nepostřehnutelný podnět či emoce a jedinec může vybuchnout. V tu chvíli člověk nepřemýšlí nad tím, co dělá, nebo jak se chová. Snaží se ublížit nejvíce těm, kteří se mu snaží pomoci (Strnadová, 2001; Jungwirthová, 2015; Slaná, 2017; Šándorová, 2015 a jiní).

Další fází je **smlouvání**, kdy jedinec věří, že jeho ztráta není tak velká a dá se s ní ještě něco dělat. Pro jedince je příliš těžké přijmout hluchotu jako konečný stav, a proto se z této situace snaží uniknout. Pokud tato fáze nastane, znamená to, že se jedinec se sluchovou vadou dostatečně nevypořádal již ve stadiu popření a ještě doufá, že se vše vrátí do pořádku. Jedinec se uchyluje k různým formám léčby a často navštěvuje odborníky, tzv. léčitele, v naději, že se ve sluchové ztrátě ostatní pletou (Strnadová, 2001; Jungwirthová, 2015; Slaná, 2017; Šándorová, 2015 a jiní).

Jedinec se vzdává naděje na uzdravení a je zklamaný. Nejčastějšími emocemi jsou smutek ze ztráty sluchu, vyčerpanost a rezignace. Člověk se sluchovým postižením nemá sílu ani chuť se pokoušet něco změnit a uzavře se do sebe. Nevidí v tom žádný smysl a často přemýšlí nad smyslem ve svém životě. Toto stadium se nazývá **deprese**. Pakliže období smutku přetrvává příliš dlouhou dobu, je nutné vyhledat odbornou pomoc (Strnadová, 2001; Jungwirthová, 2015; Slaná, 2017; Šándorová, 2015 a jiní).

Poslední fází je smíření se se sluchovou vadou a její **přijetí**. Jedinec se postupně uklidňuje a bolest ze ztráty ustupuje. Snaží se najít vhodné řešení a soustředit se na něco jiného, z čeho bude mít jedinec radost a těšit se na budoucnost (Strnadová, 2001). Skutečnost, že ke ztrátě došlo, v jedinci nevyvolává pocity hněvu, ani depresi (Kübler-Ross, 2015).

Ztrátu sluchu každý vnímá odlišně. Existuje vztah mezi životním obdobím člověka a jeho přizpůsobivosti se novým životním podmínkám. Tento vztah souvisí s vývojem osobnosti, se zkušenostmi před ztrátou sluchu, a především se změnou životní role. Malé dítě svou ztrátu sluchu přijímá realisticky, dokáže se s ní lépe vypořádat, zejména pokud si na zvuky z okolí již nepamatuje nebo je vůbec nepoznalo. Během období dospívání vnímá jedinec hluchotu jako velký problém, který se prolíná do nacházení si svého postavení ve společnosti. Nicméně

tím nejzávažnějším obdobím, kdy hluchota může nastat, je dospělost. Dospělý jedinec má již vybudované své životní role, jež mohou být hluchotou negativně ovlivněny. Zásah se může odrazit v zaměstnání, ve společenském postavení, v manželství, v rodičovství, v zájmech a v trávení volného času (Strnadová, 2001).

Vliv sluchové vady záleží na dvou aspektech – na době vzniku vady a na stupni sluchové vady. Zatímco u vrozené sluchové vady je jedincův proces akceptace ulehčen tím, že je na danou situaci zvyklý již od raného věku, u získané sluchové vady si jedinec prochází velmi těžkým emočním traumatem (Skákalová, 2016). Ohluchlý člověk často žalostně prožívá ztrátu sluchu, protože zná cenu zvuku a musí se vyrovnat s nově vzniklou životní situací, která mu od základu změní celý život (Skákalová, 2017). Jak se jedinec se sluchovou vadou vypořádá, záleží na dosažené vývojové úrovni, osobnostních předpokladech a podpoře nejbližších lidí. Velmi záleží také na tom, zda postižení vznikne náhle, nebo se jedná o dlouhodobější proces, na které se jedinec dokáže lépe přizpůsobit. Příkladem může být preventivní osvojování si znakového jazyka. Na druhé straně může dlouhodobější proces sluchové ztráty působit jako velký stres (Skákalová in Růžičková, 2014). Druhým vlivem na vývoj osobnosti je stupeň vady. Závažnější dopad bude mít pravděpodobně těžké poškození sluchu, nelze však ale zapomenout i na lehčí sluchové vady. I ty totiž mohou zhoršit kvalitu života. Nezáleží na stupni sluchové vady, jelikož každý člověk se se svou sluchovou vadou vyrovnává jinak (Skákalová, 2016).

Velmi závažným důsledkem sluchové ztráty je dle Puldy a Lejsky (1996) komunikační bariéra. Společenská komunikace je psychickou potřebou pro rozvoj osobnosti. Jestliže dochází k častému komunikačnímu neúspěchu, může to v člověku vyvolat pesimistické očekávání dalších neúspěchů při budoucích rozhovorech. Jedinec se tedy stáhne do sebe a začne se vyhýbat lidem ve svém okolí. Následkem toho se v něm mohou projevit pocity osamělosti a nepochopení. Strach z mluvení se může odrazit do celkového pocitu méněcennosti. Kvůli nezdařené komunikaci s okolím nezřídka dochází také k pocitům vztahovačnosti a k neurotickým potížím, což zdůrazňuje Hádková (2016).

Komunikační proces dle Hradilové (2017) pro sluchově postiženého znamená být stále ve střehu. Náročné a stresové bývají zejména situace, kde mluví více lidí najednou a jedinec tak musí mnohem více vnímat. Často z rozhovoru odchází nesmírně unavený a vyčerpaný. Strnadová (2001) uvádí, že komunikace může ovlivnit zejména rodinný život, kdy dochází

k novým způsobům dorozumívání mezi členy rodiny. Často se jedinec se sluchovou ztrátou cítí být vyřazen a odmítán, protože se nemůže zúčastnit společného hovoru.

Dalším důsledkem sluchového postižení je ztráta samostatnosti. Spoustu věcí musí jedinec se ztrátou sluchu dělat jiným způsobem, některé činnosti nemůže vykonávat vůbec, a proto je mají na starost ostatní. Nesamostatnost často znamená i ztrátu soukromí. Když jedinec potřebuje něco vyřídit, musí dotyčnému vysvětlovat i takové osobní věci, do kterých nikomu cizímu nic není (Strnadová, 2001). Oproti tomu Hádková (2016) tvrdí, že jedinec, který je závislý na svém okolí, je zároveň velmi důvěřivý. Právě důvěřivost může v některých případech vést až k nebezpečí.

Strnadová (2001) k dalším důsledkům sluchového postižení doplňuje také krizi vlastní identity spojenou s pocitem „devalvace“ osobní hodnoty. Jak sama uvádí „*změnit v krátké době životní styl, návyky, zvyky, zaměstnání, způsob dorozumívání a ztratit v mnoha směrech samostatnost – to už je pádným důvodem k přehodnocení pohledu na sebe sama a vlastní život. Nastává krize osobní identity*“ (Strnadová, 2001, s.61).

Se ztrátou osobní identity úzce souvisí i omezení v mezilidských vztazích. Ve skupině se u jedince se sluchovým postižením mění jeho postavení, kdy může být ponižován, opomíjen i ignorován, a kvůli obtížné komunikaci jedinec ztrácí svůj okruh blízkých a dlouholetých přátel. Potřeba někam patřit je velice silná, a proto je ztráta skupinové identity velmi bolestná (Skákalová, 2017; Strnadová, 2001).

Velkou a podstatnou část života jedince tvoří práce. Dle Ludíkové (2015) si jedinec prostřednictvím zaměstnání plní své sny a cíle. Díky práci člověk sám sebe vnímá jako sociální bytost, která je dennodenně v interakci s ostatními. Vágnerová (2004) dodává, že uplatnění se v profesionální oblasti vede k uspokojené potřebě seberealizace. Jak uvádí Vysokajová (2000 in Ludíková, 2012, s. 121): „*U osob se zdravotním postižením nelze práci chápat jen jako způsob získávání peněžitého obnosu, ale především je pro ně práce výrazným sociálně rehabilitačním účinkem.*“

Možnost pracovního uplatnění pro osoby se sluchovým postižením je uvedena v zákoně č. 435/2005 Sb., o zaměstnanosti. Jak ale Suralová (2010) dodává, v porovnání se slyšící společností mají jedinci se sluchovým postižením velmi omezený výběr povolání, jelikož dosahují nižšího vzdělání. Skákalová (2017) uvádí, že omezení v pracovním uplatnění závisí na typu a stupni sluchové vady. Ludíková (2015) doplňuje, že nedoslýchaví jedinci jsou při hledání zaměstnání úspěšnější než lidé s postlingvální hluchotou, protože ovládají lépe

mluvený jazyk a dokážou snadněji překonat komunikační bariéru. Jak tvrdí Souralová (2010), prelingválně neslyšící mají v hledání vhodného zaměstnání největší potíže, protože při komunikaci musí využívat služby tlumočnicka znakového jazyka a tím je dorozumívání se se zaměstnanci a zaměstnavateli značně komplikováno. Nicméně Procházková (2005 in Skákalová, 2017) tvrdí, že neslyšící často neznají svá práva využít službu tlumočnicků, a proto raději vykonávají práci, která neodpovídá jejich vzdělání, ani schopnostem.

4 Volný čas

V této kapitole bude popsán termín volný čas z více pohledů. Dále bude obecně nastíněna historie volného času. V poslední podkapitole bude uvedena funkce a význam volného času.

4.1 Definice volného času

Problematiku volného času mnoho autorů popisuje odlišným způsobem. Dle Vázaňského (1995) lze termín „volný čas“ v současné době chápat dvojitým směrem. Jedním z nich je negativní pojem, kde je volný čas definován jako zbývající doba celkového dne, která zůstala po studijních a pracovních povinnostech. Jak uvádí Průcha, Walterová, Mareš (2001 in Janiš ml., 2009, s. 53), jedná se o „čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovanému práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby včetně spánku.“ V negativních definicích je dle Vázaňského (1995) na volný čas poukazováno jako na nesmyslnou, bezcennou dobu bez společenské prospěšnosti, která nemá vlastní hodnotu.

Opakem je pozitivní pojem volného času. Vázaňský (1995) uvádí, že se jedná o takový časový prostor znamenající pro jedince svobodu. Zároveň doplňuje, že se jedinec na různých povinnostech může seberealizovat a vykonávat něco, k čemu ho nikdo nenutí. Příkladem pozitivního chápání volného času je definice podle Filipcové (1966 in Janiš ml., 2009, s. 29), která vnímá volný čas „jako čas, který člověk může využít bezprostředně pro sebe, čas, ve kterém patří maximálně sobě, v němž může dělat – více než kdykoliv jindy – to, co jej baví a co mu přináší zábavu, potěšení a odpočinek.“

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že u negativních pojmů volného času se zdůrazňují především časové limity vůči pracovní činnosti oproti pozitivním definicím, které se zabývají popisem svých funkcí pro člověka i společnost (Vázaňský, 1995).

4.2 Historie volného času

Janiš ml. (2009) vnímá volný čas jako nedílnou součást každého člověka. S lidskou existencí je spojen již od počátků. V jednotlivých vývojových etapách se neměnily pouze aktivity uskutečňující se ve volném čase, ale i množství lidí, které se na aktivitách aktivně podílelo.

Období **pravěku** se do vývojových obdobích volného času často nezapočítává, jelikož se z této doby nezachovaly žádné informace o tom, jak jedinci trávili svůj volný čas. Možnou volnočasovou aktivitou mohou být dochované malby či různé sošky, i když se může jednat o součást přípravy k lovu (Janiš ml., 2009).

Ve **starověku** je již problematika volného času známá, už Švigová (1967) se tomuto období věnuje. Uvádí, že ve starověkém Řecku se otázkou volného času zabýval Aristoteles. Volný čas byl dle Aristotela určený k přemýšlení, úvahám, jež měly vést k moudrosti a samostatnosti člověka. Janiš ml. (2009) dodává, že Aristoteles do volnočasových aktivit nezahrnoval odpočinek ani hru, protože jsou spjaty s prací. Mezi volnočasové aktivity, které byly v době starověkého Řecka a Říma, využívány dle Švigové (1967) patří divadelní či sportovní hry, čtení poezie, rozjímání s přáteli, poslouchání hudby nebo filozofování. Janiš ml. (2009) doplňuje nedílnou součást starověkého Říma – gladiátorské hry konající se v amfiteátrech.

Švigová (1967) zmiňuje, že období **středověku** je spojeno s příchodem a hlavním slovem římsko-katolické církve, která na pojetí volného času nahlížela jiným způsobem. Jako tomu bylo ve starověku, i v této době byl volný čas určený k rozjímání. Jednalo se o přemýšlení v podobě modliteb k Bohu. K tomuto úkonu byly předurčeni pouze „zástupci Boha na zemi.“ Ostatní věřící museli od rána do večera pracovat, čímž smývali své hříchy. Podle Janiše ml. (2009) křesťanství volný čas do značné míry ovlivnilo. Církev zakázala veškeré sportovní aktivity. Na druhou stranu nevědomě přispěla ke vzniku oblíbeným rytířským turnajům. Proti církvi se postavila významná pedagogická osobnost, *Vittorin Ramboldini da Feltre*, který vytvořil tzv. Dům radosti, kde děti učil lukostřelbě, jízdě na koni a mnoho dalších. Organizace her náležela na dětech, které do nich zapojovaly i učitele. Prostřednictvím hry byli žáci učiteli vychovávaní i mimo vyučování.

Dalším vývojovým obdobím je **novověk**. Janiš ml. (2009) zmiňuje, že v 19. století z důvodu průmyslového rozvoje vyvstaly problémy, které se týkaly nevhodného trávení volného času. Na velké množství dělníků propadajících alkoholismu, se zaměřil *Robert Owen*. Všiml si jistých podobností mezi dělníky z různých továren. Jejich pracovní doba byla 14 hodin, podléhali alkoholu, krádežím a neměli žádný kulturní život. Robert Owen věřil, že změna prostředí, ve kterém dělník s rodinou vyrůstá, má na jednotlivce důležitý vliv. Byl si jistý, že pokud dítě v rodině uvidí vzorce špatného chování, bude jimi ovlivněno do dospělosti a bude je předávat dál. V této době se ale Owen neseťkal s úspěchem, jelikož se ostatní zaměstnavatelé nestarali o život dělníka, ale pouze o jeho odvedenou práci.

Pávková (2002) tvrdí, že mezi 19. a 20. stoletím měl volný čas nezaměnitelné místo v životě lidí. V tomto období docházelo k uvolňování života člověka. Změna života se týkala především bohatých lidí, kteří začali budovat víkendové domy, ale i nižších, dělnických tříd. Dělnická třída úspěšně požadovala zkrácení pracovní doby. Chtěli díky tomu získat dostatek času na sebevzdělávání, regeneraci, rozvoj zálib a na veřejnou činnost. Volný čas vzrůstá na úkor pracovní doby.

Janiš ml. (2009) uvádí, že s danou pracovní dobou a s častým stěhováním lidí za prací do měst, vyvstala otázka, kam s dětmi po skončení jejich výuky. Pávková (2002) doplňuje, že kvůli těmto problémům, začaly vznikat různé aktivity a zařízení určené pro děti a mládež. V roce 1862 byl Miroslavem Tyršem založen první gymnastický spolek Sokol, který se nezabýval pouze sportovními aktivitami, ale později i loutkovým divadlem nebo knihovnami. V Anglii vzniklo křesťanské sdružení mladých lidí (YMCA), jehož hlavním úkolem bylo zachování křesťanských hodnot. Janiš ml. (2009) také zmiňuje další myšlenku mimoškolního výchovy, a to skauting založený *Robertem Badenem-Powellem*. Do naší země se ale dostal díky *Antonínu Františku Svojsíkovi*, který napsal knihu *Základy junáctví*, jež je považována za Bibli českého skautingu. Kromě knihy založil také spolek Junák, kde vedoucí, vzdělaní v oblastech táboření, všeobecného přehledu, pedagogiky i etiky, předávali zkušenosti a dovednosti dětem. Bohužel, myšlenky skautingu byly během působení Adolfa Hitlera zneužity na jiné účely – místo poznávání přírody se jedinci věnovali zvládání vojenských strategií.

Spousta (1994) uvádí, že po válce měl v Evropě volný čas tři hlavní funkce – rekreační, zotavovací a regenerační. V této době je volný čas chápán jako čas důležitý pro regeneraci po vykonané práci. V 70. letech 20. století se volný čas ztotožňuje s utrácením peněz za drahé automobily, cestováním nebo módou, jakožto znakem konzumní kultury. 80. léta 20. století jsou milníkem v chápání volného času. Lidé se již tolik nezaměřují na blahobyt, jako tomu bylo doposud, ale chtějí svůj volný čas trávit smysluplně, uvědoměle a intenzivně. I v naší zemi došlo po pádu totalitního režimu k velkým změnám. Místo tradičních kulturních akcí, jež byly člověku k dispozici, dorazily spousty nabídek kulturního průmyslu, které díky své reklamě a vlivem masové komunikace, ukázaly lidem, jak mohou nakládat se svým volným časem. Objevila se myšlenka, dle níž si každý člověk se svým volným časem může nakládat svobodně a dle vlastní vůle.

4.3 Funkce a význam volného času

Existují různé pohledy na funkce volného času u jednotlivých autorů. Dle Pávkové (2002) se jedná o funkce *výchovně-vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní*. Výchovně-vzdělávací funkce klade důraz na rozvoj schopností dětí a mládeže a uspokojuje jejich zájmy a potřeby. Prostřednictvím zajímavých aktivit dochází k motivaci řádně využívat svůj volný čas. Sociální funkce napomáhá utvářet a udržet sociální vztahy. Instituce pro výchovu mimo vyučování zbavují rodiče starostí, které si o děti mohou dělat, když jsou v práci. Funkce zdravotní napomáhá k rozvoji zdravého životního stylu v podobě pohybu na čerstvém vzduchu. Poslední preventivní funkce se zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, kterými mohou být například delikvence, záškoláctví, závislost či šikana.

Francouzský sociolog *Roger Sue* (in Hofbauer, 2004 in Janiš ml., 2009, s. 13) rozdělil čtyři funkce volného času:

1. *„psychosociologická (uvolnění, zábava, rozvoj);*
2. *sociální (socializace);*
3. *terapeutická;*
4. *ekonomická (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).“*

S dalším dělením přišel také *Horst W. Opaschowski* (in Hofbauer, 2004 in Janiš ml., 2009, s. 14; in Vyhnálková, 2013, s.12), který vymezil osm funkcí volného času:

1. *„rekreace (zotavení, uvolnění);*
2. *kompensace (odstranění zklamání a frustrací);*
3. *výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení);*
4. *kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba);*
5. *komunikace (sociální kontakty a partnerství);*
6. *participace (podílení se, účast na vývoji společnosti);*
7. *integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů);*
8. *enkulturace (kulturní rozvoj sebe samých).“*

Mühlpachr (2007) zmiňuje, že většina lidí se v dnešní době ve volném čase věnuje sledování televize, hraní počítačových her, nespouštění očí z mobilu a nakupování. Tyto činnosti on nepovažuje za smysluplné trávení volného času. Pod pojmem volný čas vnímá obrovské

množství možností, kterým se člověk může věnovat. Může jít o činnosti rozvíjející osobnost, studijní či pracovní aktivity nebo aktivity udržující psychickou i fyzickou kondici.

5 Trávení volného času u osob se sluchovým postižením

V následující kapitole bude zkonkretizováno trávení volného času u osob se sluchovým postižením podle věkových kategorií. Dále budou vymezena specifika v trávení volného času a budou zde uvedeny organizace, které se volnočasovými aktivitami pro sluchově postižené dospělé jedince zabývají.

Pávková (2002) považuje volnočasové aktivity za jakékoliv aktivity, při nichž dochází k odpočinku, relaxaci, zábavě nebo zájmovému vzdělávání. Volnočasové aktivity mohou být provozovány individuálně nebo ve skupině, pravidelně či spontánně, a jedinec k nim může přistupovat cíleně nebo náhodně.

Odpočinkové aktivity dle Janiše ml. (2009) zahrnují právě takové činnosti, které odbourávají únavu. Nemusí se jednat pouze o pasivní volnočasové aktivity, byť to na první pohled může vypadat. Nicméně odpočinek lze trávit i aktivním způsobem zahrnujícím například jednoduché pracovní činnosti či klidnou procházku. Dále uvádí i rekreační aktivity, které stejně jako odpočinkové, mají za úkol snížit únavu a pocity nudy. Do těchto aktivit mohou být zařazeny sportovní aktivity vykonávané na čerstvém vzduchu. Pávková (2002) doplňuje seznam o zájmové činnosti, jež se zaměřují na rozvoj individuálních potřeb a zájmů jedince. Řadí sem například aktivity společenskovední, pracovní-technické či z oblasti přírodovědy, sportu a turistiky.

Jak uvádí Kisvetrová (2014), volný čas je u jedinců se sluchovým postižením zásadním činitelem v procesu socializace, bez něhož nemůže socializace správně probíhat, jelikož bez volného času se jedinec uzavře sám do sebe, nebude chtít s nikým mluvit a nenaplní svůj potenciál.

5.1 Specifika v trávení volného času u osob se sluchovým postižením

Lze zrekapitulovat, že největší bariérou sluchově postižených jedinců je komunikace se slyšící společností. Proto je dle Hudákové (2005) kultura jedinců se sluchovým postižením závislá na zrakovém vnímání a vizuální organizaci celého světa. To se odráží v oblastech řeči, chování, zvyků a tradic a také kulturního života.

Vladimír Bubrle (1999) tvrdí, že jelikož je neslyšící společnost ochuzena o schopnost slyšet, naskýtá se jim menší množství využití volnočasových aktivit, než je tomu u jedinců slyšících.

Nemohou si totiž naplno užít různá pěvecká, divadelní či koncertní představení bez toho, aniž by pro ně byly zabezpečeny speciální podmínky. Proto raději svůj volný čas tráví sportem či rekreační aktivitou. Toto tvrzení, že jedinci se sluchovým postižením mají méně možností, jak trávit svůj volný čas, vyvrací Hudáková (2005). Podle ní často záleží na přístupu jedince k jeho sluchové vadě. Uvádí, že osoby řadící se do komunity Neslyšících se snaží vést normální život, navštěvují kulturní akce a zkrátka dělají věci, které je baví, protože nevnímají své postižení jako handicap.

Opatřilová, Vítková a kol. (2011) vnímají volný čas jako velmi důležitý aspekt v psychosociálním vývoji jedinců se sluchovým postižením, a to zejména v procesu integrace do slyšící společnosti. Autorky tvrdí, že každý handicap má svá úskalí a limity, sluchové postižení není výjimkou. Omezení vyplývají z rozsahu postižení, zároveň může jedincům bránit i kompenzační pomůcka. I přes všechny problémy, které s sebou sluchová vada přináší, mohou osoby vykonávat spoustu zajímavých volnočasových aktivit, které jim dnešní doba umožňuje.

5.2 Volný čas u dětí se sluchovým postižením

Jak uvádí Mukšnáblová (2014), pokud má dítě svou sluchovou vadu dobře kompenzovanou speciální pomůckou, nebo se jedná o lehký stupeň sluchového postižení, nebývají v trávení volného času velké rozdíly oproti dětem intaktním. Protože i děti neslyšící či nedoslýchavé se potřebují realizovat prostřednictvím svých koníčků a zájmů.

Neslyšící osoby tvoří specifickou skupinu osob, jejíž součástí je i neslyšící dítě. Dítě se stává členem této uzavřené komunity, která ho rozvíjí a formuje. Pakliže se ale jedná o nedoslýchavé dítě či dítě s kochleárním implantátem, jež je schopno komunikovat běžně mluvenou řečí, mohou se rodiče rozhodnout pro integraci dítěte do běžné školy a zapojí ho tak do obvyklých volnočasových aktivit, které nejsou nijak náročné na sluchové vnímání (sancedetem.cz/).

Důležitou součástí vývoje dítěte je vhodný výběr hry. Adekvátní hra má vliv na navázání kontaktu s vrstevníky či staršími osobami a podporuje v nich motivaci při vykonávání dalších aktivit (Holmanová, 2005). I přes toto tvrzení Janečka a kol. (2012) udává, že osoby již v dětském věku mají sníženou motivační úroveň k výkonu volnočasových aktivit. Jak uvádí Roučková (2006), nejefektivnější je pro malé dítě učení hrou v domácím prostředí. Nejjednodušší hry jsou ty, při kterých dítě vidí přímo obrázek nebo nějaký předmět, o němž

se zrovna mluví. Tento způsob hry je vhodný pro odezírání i poslech. Dalším možným způsobem učení se hrou je řeč o předmětu, které dítě nevidí. Musí se spolehnout pouze na odezírání a více naslouchat. Další obtížnější cvičení tkví v tom, že dítě se může spolehnout pouze na sluch bez odezírání. U tohoto druhu hry je důležité zjistit, zda má dítě do značné míry rozvinuté sluchové vnímání. Také je možné cvičení provádět v záměrně zhoršených podmínkách, které podléhají zvuku z okolí. K tomu Holmanová (2005) dodává hru se svými vrstevníky, nikoli s rodičem v pohodlí domova. Autorka uvádí pohybové hry, které jsou závislé na vizualizaci signálů například při startu v běhu. Je také důležité klást důraz na terén při hře venku a na osvětlení. Pávková (2008) doplňuje, že děti je potřeba navést k různým zájmovým oblastem, poněvadž ještě nemají dostatečné zkušenosti.

5.3 Volný čas u dospívajících osob se sluchovým postižením

U dospívajících jedinců hraje trávení volného času významnou roli, jelikož se handicapovaný jedinec může dostat do kontaktu se sociálně patologickými jevy. Mladistvý by měl být rodičem kontrolován, jak tráví svůj volný čas, protože zejména dospívající jedinci se sluchovým postižením mohou být lehce ovlivnitelní, neboť neoplývají výraznými sociálními zkušenostmi (sancedetem.cz/). Proto by rodiče měli u jedince již v dětském věku pěstovat zájmy o nabízené různorodé činnosti, které povedou k budoucímu rozvoji jeho osobnosti (Spousta, 1996; Vyhnálková, 2013).

Hudáková (2005) pojednává o možnostech trávení volného času u dospívajících osob. Uvádí, že mladiství jedinci mohou vybírat z velké škály činností. Na výběr mají volnočasové aktivity pořádané různými institucemi zaměřujícími se na volný čas mládeže, organizacemi pro osoby se sluchovým postižením, či mohou navštěvovat zájmové kroužky, které nabízí jejich škola. Také se sami mohou rozhodnout, zda svůj volný čas chtějí trávit v přítomnosti jedinců se sluchovým postižením nebo se začlenit do slyšící společnosti.

U dospívajících osob, a nejen u nich, je velmi oblíbený sport. Jak uvádí Pánek (2009), školy pro sluchově postižené žáky každý rok pořádají **Celostátní sportovní hry sluchově postižené mládeže** v jejichž pořádání se jednotlivé školy střídají. Neslyšící žáci a studenti soutěží v různých disciplínách, jako například v atletice, v míčových hrách (fotbal, volejbal), v plavání nebo třeba v ping pongu. Sportovní soutěže u mladistvých sluchově postižených také vyzdvihuje Kurková (in Janečka a kol., 2012), která tvrdí, že mimo jiné sportovní soutěže plní i socializační funkci. Z výzkumných šetření zaměřených na sport a pohybové

aktivity Kurková (2010 in Ješina, Hamřík a kol., 2011) zjistila, že žáci se sluchovým postižením na běžných školách mají v průběhu sportovní aktivity pozitivní vztah k tělesné výchově. To rovněž platí i při vzájemné interakci mezi jedinci se sluchovým postižením a žáky proškolenými v otázkách komunikačních potřeb těchto jedinců. Tato spolupráce zvyšuje výkon v hodinách tělesné výchovy a podporuje jedince ke zlepšení vzájemné komunikace.

5.4 Volný čas u dospělých osob a seniorů se sluchovým postižením

Dospělým osobám a seniorům se nabízí volnočasové aktivity všeho druhu. Tito jedinci mohou také využít služeb organizací, které se na trávení volného času zaměřují a snaží se jim volnočasové aktivity zprostředkovat. Vybrané organizace nabízející volnočasové aktivity budou popsány v následující kapitole.

Je všeobecně známo, že období stárnutí je spojené s fyziologickými změnami, kdy mimo jiné i sluch ztrácí na své citlivosti, zejména v poslechu vysokých tónů, a na ostroti (Vágnerová, 2004; Tarcsiová a kol., 2005). K tomu Vágnerová (2007) dodává, že zvyšující se věk je spojen se ztrátou sociálních rolí a odchodem do důchodu a z toho důvodu se člověk dostává mimo společenské vyžití. Zničením má spoustu volného času a často neví, jak s ním naložit a smysluplně ho využít. Tarcsiová a kol. (2005) doplňuje, že přerušování aktivní činnosti ve společnosti, kvůli odchodu do důchodu, není negativním procesem, nýbrž procesem nevyhnutelným. Senior náhle ztrácí sociální kontakt s okolním světem a s poklesem společenské angažovanosti klesá pocit důležitosti a potřebnosti.

Řada psychologů (Langmeier a Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2004) se domnívá, že výběr volnočasových činností je ovlivněn vlastnostmi jedince, nikoli věkem. Nicméně je však jisté, že se zvyšujícím se věkem lidé vyhledávají spíše pasivnější aktivity.

Mezi neslyšící společností existuje skupina, která svůj volný čas nesdílí se slyšící společností a raději ho tráví s lidmi podobnými jim samým. Jedná se o jedince, kteří nepreferují mluvenou řeč, nýbrž znakový jazyk, a o jedince, kteří patří do komunity Neslyšících. Dle Hudákové (2005) se komunita Neslyšících sdružuje v různých **spolcích a klubech**, kde se pořádají volnočasové aktivity, akce. V těchto klubech se lidé setkávají za účelem zábavy – oblíbené jsou kuželky, šipky, bowling, turistika apod. Kluby mohou být různé, například kluby žen, důchodců, rybářů atd. Kosinová (2008) tvrdí, že zejména u dospělých jedinců jsou velmi oblíbené **diskotéky**, nebo i **plesy a zábavy**.

Další možnou volnočasovou aktivitou je **sport**. Janečka a kol. (2012) vysvětluje, že jedinci se sluchovým postižením se nemohou zúčastnit paralympijských her, nýbrž Deaflympiády, která se koná jednou za čtyři roky, a to rok po olympijských a paraolympijských hrách. Sportovní disciplíny na soutěži se vždy liší, většinou bývá pět kategorií: alpské lyžování, snowboarding, lední hokej, běh na lyžích a curling. Hudáková (2005) doplňuje kulturu Neslyšících o **divadlo Neslyším**, což je zájezdový soubor profesionálních neslyšících herců.

V roce 2007 vzniklo občanské sdružení **Zavři uši**, které je složeno z neslyšících fotografů. Sdružení se účastní sportovních i kulturních akcí a jejich snahou je propojení slyšící a neslyšící společnosti. Pořádají výstavy, vernisáže, ale i přednášky a semináře (zavriusi.webnode.cz/).

WEBlik byla internetová televize pro děti a mládež se sluchovým postižením vytvořená Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka. Tento projekt měl finanční problémy, a proto byl po několika letech zrušen. Naštěstí se Českomoravská unie neslyšících rozhodla vytvořit novou internetovou stránku pro děti a mládež s názvem **WEBlíčko**, která těmto jedincům přináší pohádky, básničky a různá vyprávění v českém znakovém jazyce (www.weblicko.cz/).

I neslyšící mají k dispozici online zpravodajství v českém znakovém jazyce, a to Tiché zprávy. Jedincům nabízí novinky a zajímavosti z České republiky i ze zahraničí. Tiché zprávy dále obsahují příběhy lidí se sluchovým postižením a rozhovory s lidmi neslyšícími i slyšícími, kteří mají ke komunitě blízko (www.tichezpravy.cz/).

5.4.1 Organizace nabízející volnočasové aktivity dospělým osobám se sluchovým postižením

V kapitole budou vybrány organizace, které se zaměřují na možnosti trávení volného času u dospělých osob se sluchovým postižením.

Česká unie neslyšících (ČUN) má sídla v Praze, Brně, Liberci a Ostravě. Pro dospělé osoby nabízí sociálně aktivizační služby, v rámci kterých zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím. Zaopatřují zájmové, vzdělávací a volnočasové aktivity. Dále pořádají akreditované kurzy českého znakového jazyka, akce, při kterých se jedinci mohou realizovat a vzdělávat díky přednáškám a seminářům. Vedle tohoto výčtu dále ČUN

organizuje projekt Mluvicí ruce, což je divadelní přehlídka tvorby neslyšících umělců, která se uskutečňuje každý rok (www.cun.cz/cs/)

Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v České republice (SNN) je neziskovou organizací, která nabízí mnoho volnočasových aktivit pro jedince se sluchovým postižením. Poskytuje sociálně aktivizační služby, tlumočnické služby, sociální poradenství, sociální rehabilitaci a také půjčují kompenzační pomůcky. Organizace realizuje letní tábory pro rodiny s dětmi, sportovní turnaje, kdy se často účastní soutěže plážového volejbalu Beach Help Cupu. Pořádají rekondičně rehabilitační a psychorehabilitační pobyty. Další činností je organizace různých divadelních představení (www.snn-cr.cz/).

Tichý svět je obecně prospěšnou společností, jejímž cílem je maximální integrace jedince se sluchovým postižením do majoritní společnosti. Tichý svět nabízí tlumočnické služby, sociální rehabilitaci a sociální poradenství. Tichý svět provozuje tichou cukrárnu a kavárnu, kde obsluhují neslyšící osoby. Dále také provozují tichou jehlu, která zaměstnává osoby se sluchovým postižením a tichou poštu, kdy vám zásilku předá jedinec se sluchovým handicapem. Tichý svět také pořádá kurzy znakového jazyka (www.tichy Svet.cz/).

Audiohelp je neziskovou organizací poskytující odborné sociální služby lidem se sluchovým postižením. Spolek má hned několik středisek, nejbližší jsou Pardubice. Audiohelp se zaměřuje především na nedoslýchavé osoby a jeho posláním je hájit jejich zájmy. Organizace poskytuje sociální rehabilitaci a odborné poradenství, které těmto jedincům pomáhá překonávat bariéry každodenního života. Činnost služby se zaměřuje na opravu a seřízení sluchadel nebo instalaci signalizace u klienta (domovní zvonek, telefon). Nedoslýchaví se čtyřikrát ročně setkávají v klubu Audiohelpu a společně tráví svůj volný čas. Organizace dále pořádá přednášky s besedami. Audiohelp organizuje reedukační pobytové kurzy, které se zaměřují na problematiku sluchového postižení. Nedoslýchaví se dozví o vadách sluchu, léčbě a kompenzaci nedoslýchavosti. Učí se zde odezírání a manipulaci s kompenzačními pomůckami. Dále je učí, jak nejefektivněji využít sluchadla za okolností, jako jsou koncerty, divadla, pobyty v přírodě nebo pohyb na rušné ulici (www.audiohelp.cz/).

Centrum pro dětský sluch Tamtam nabízí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, v rámci kterých mohou rodiny navštěvovat socioterapeutické skupiny pro rodiče s dětmi, v nichž dochází k vzájemné interakci mezi rodičem a dítětem a k rozvoji komunikace. Dále zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím. Pro rodiče jsou organizovány vzdělávací akce zahrnující besedy s odborníky, přednášky, besedy s dospělými neslyšící apod.

Dále pořádají koncerty a divadelní představení tlumočené do českého znakového jazyka (www.tamtam.cz/).

Sportovní kluby neslyšících (SKN) jsou určeny pro dospělé osoby, zejména pak neslyšící muže, kteří soutěží v různých sportovních odvětvích. Sportovní kluby neslyšících jsou například v Hradci Králové, Praze, Brně, Plzni či v Olomouci. Třeba v Hradci Králové mají neslyšící muži na výběr ze sportů jako jsou badminton, kopaná, fotbal, futsal či lední hokej (sknhradeckralove.cz/).

Sdružení uživatelů kochleárních implantátů (SUKI) je neziskovou organizací sdružující zejména rodiče dětí s kochleárním implantátem, dospělé implantované osoby a odborníky, kteří se na problematiku kochleárních implantací zaměřují. Organizace pořádá pravidelná setkání svých členů, při nichž jsou organizovány různé přednášky a besedy s odborníky. Členové a zúčastněné osoby si mezi sebou mohou vyměňovat zkušenosti, zážitky a příběhy s kochleárním implantátem (www.suki.cz/).

Centrum služeb pro sluchově postižené (CESPO) je organizace s hlavním sídlem v Ústí nad Labem. Centrum zajišťuje tlumočnické služby a odborné sociální poradenství. Poskytují výuku českého znakového jazyka, pořádají přednášky vztahující se k problematice sluchového postižení. Dále organizují volnočasové aktivity a pomáhají při zabezpečování kulturní, spolkové a rehabilitační činnosti. Jedincům se sluchovým postižením poskytuje poradenství v oblasti kompenzačních pomůcek. Další činností je chráněná dílna, jejíž náplní je kopírování a skenování různých materiálů či masérské služby (www.cespoul.cz/).

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Trávení volného času u dospělých osob se sluchovým postižením

6.1 Metodologie výzkumu

Praktická část diplomové práce je orientována na výzkum dospělých jedinců se sluchovým postižením probíhající v jejich přirozeném prostředí. Dospělé osoby se sluchovým postižením byly zkontaktovány prostřednictvím sociálních sítí, kdy se obě strany domluvily na osobním setkání. V rámci praktické části byly využity kvalitativní výzkumné metody.

6.2 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je zmapovat, jakým způsobem dospělé osoby se sluchovým postižením tráví svůj volný čas, jaké volnočasové činnosti upřednostňují a čemu se rádi ve volném čase věnují. Takto stanovený cíl odpovídá metodě SMART (S – konkrétní, specifický, M – měřitelný, A – dosažitelný, přijatelný, R – realistický, T – časově ukotvený, sledovatelný).

6.3 Metody sběru dat

Výzkumné šetření bylo realizováno kvalitativní výzkumnou metodou. Kvalitativní výzkum byl zvolen zejména pro osobní setkání mezi informanty a tazatelem. Dalším důvodem výběru byl menší počet oslovených informantů. Creswell (1998 in Hendl, 2005, s. 50) chápe kvalitativní výzkum jako *„proces hledání porozumění založené na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému, kdy výzkumník provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* S touto definicí kvalitativního přístupu sympatizuje i Švaříček (in Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s.17), který ho vnímá jako *„proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“* Je také důležité si uvědomit, že *„síla kvalitativních dat nespočívá v množství sledovaných lidí, ale ve schopnosti výzkumníka dobře poznat několik lidí v jejich kulturním kontextu. Kvalitativní*

přístup nemá za úkol odhalit nekonečnou rozmanitost jedinečných lidských bytostí, ale osvětlit život několika dobře vybraných lidí“ (Hendl, 2005, s. 57).

Z kvalitativního výzkumu byla využita nejpoužívanější metoda sběru dat – rozhovor a dále pak případová studie. Švaříček (in Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 159) definuje rozhovor jako „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“ Díky rozhovoru lze zkoumat členy určitého prostředí nebo členy určité sociální skupiny, jehož cílem je získat stejný pohled na dané okolnosti, jakým oplývají právě zmínění jedinci (Hendl, 2016). Hendl (2005) dodává, že rozhovor dokáže zachytit odpovědi informantů v jejich přirozené podobě.

Rozhovor má několik typů, pro účely diplomové práce byl použit polostrukturovaný rozhovor. Skutil (2011) zmiňuje výhody polostrukturovaného rozhovoru oproti strukturovanému. Velkou výhodou spatřuje v tom, že se výzkumník při polostrukturovaném rozhovoru drží určité, předem připravené a promyšlené sady otázek, a zároveň může reagovat na vyjádření informanta. Na rozdíl od strukturovaného rozhovoru, při němž se tazatel musí striktně držet otázek a možných variant odpovědí. Dle Švaříčka (in Švaříček, Šed'ová a kol., 2007) má polostrukturovaný rozhovor pyramidový model, což znamená, že na počátku výzkumu si badatel položí základní výzkumnou otázku, ze které pak vychází konkrétní výzkumné otázky a dále otázky tazatelské. Co se týče fází rozhovoru, dělí se na úvodní otázky, hlavní otázky a ukončovací otázky. Za nejdůležitější etapy rozhovoru Hendl (2005) považuje začátek a konec. Na počátku rozhovoru je důležité od informanta získat povolení k nahrávce rozhovoru, která poslouží k účelům výzkumu. Švaříček (in Švaříček, Šed'ová a kol., 2007) doplňuje úvodní setkání o ujištění o anonymitě a prosbu o souhlas k účasti na výzkumu. Ke konci rozhovoru Hendl (2005) zdůrazňuje potřebu vysvětlení dalšího směřování výzkumu, zopakování principu důvěrnosti a použití pseudonymu namísto pravého jména.

Celý rozhovor by měl být pro informanty srozumitelný, výstižný, probíhající v klidném, příjemném a ničím nerušeném prostředí. Výzkumník by se měl vyvarovat odborným termínům, které by mohly účastníkům výzkumu dělat problémy nebo by jim účastníci mohli přiřkládat jiný význam (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007). Těchto pravidel jsem se při vykonávání rozhovorů držela.

Výzkumná metoda rozhovoru je dále doplněna o výzkumnou strategii, případovou studii. „*Smyslem případové studie je detailní zkoumání a porozumění jednomu případu*

nebo několika málo případům, při kterém dochází ke sběru velkého množství dat od jednoho nebo od několika málo jedinců“ (Hendl, 2005, s. 104).

6.4 Výzkumný problém

Smyslem výzkumného problému je pojmenovat, čemu se výzkum bude dále věnovat. Zároveň výzkumný problém představuje něco, čemu úplně nerozumíme a musíme o tom zjistit co nejvíce informací (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007). Výzkumný problém je ve výzkumném šetření formulován následovně: Možnosti trávení volného času u dospělých osob se sluchovým postižením.

6.5 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor je zaměřen na dospělé osoby se sluchovým postižením od 18 do 65 let věku. V otázce, od kolika let je člověk dospělý a kdy se považuje za člověka ve stáří, se mnoho psychologů liší a každý zvolí jinou periodizaci dospělého věku. Pro tento výzkum jsou zvoleny etapy dospělého věku od Langmeiera (in Langmeier a Krejčířová, 2006), který dospělost rozlišuje na časnou, střední a pozdní, která končí 65. rokem věku a je poslední fází před obdobím stáří.

Na výzkumném šetření se podílelo 6 dospělých jedinců se sluchovým postižením, které jsem oslovila a oni souhlasili s poskytnutím rozhovoru. Je důležité zmínit, že rozhovory probíhaly s takovými dospělými jedinci, kteří dokážou komunikovat mluvenou řečí a ke své komunikaci nepotřebují znakovou řeč. Jednalo se o 4 muže a 2 ženy v dospělém věku s vadami sluchu. Kritériem pro výběr informantů bylo především sluchové postižení, které dospělým jedincům umožňuje dorozumívat se mluvenou řečí, a věk. I přesto, že se nejedná o nijak zvlášť velký výzkumný vzorek, snažila jsem se o intenzivnější hloubku rozhovorů, abych získala co nejvíce informací.

6.6 Výzkumné otázky

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je **„Zmapovat, jakým způsobem dospělé osoby se sluchovým postižením tráví svůj volný čas, jaké volnočasové činnosti upřednostňují a čemu se rádi ve volném čase věnují.“**

Pro kvalitativní výzkum byla stanovena následující hlavní výzkumná otázka.

HVO: Jaké jsou možnosti trávení volného času u dospělých jedinců se sluchovým postižením?

Hlavní výzkumná otázka (HVO) je dále rozčleněna do dílčích výzkumných otázek:

DVO1: Jak ovlivňuje sluchové postižení trávení volnočasových aktivit u dospělých jedinců?

DVO2: Jaký význam má volný čas v životě dospělých jedinců se sluchovým postižením?

DVO3: Jaké volnočasové aktivity dospělí jedinci se sluchovým postižením nejčastěji preferují a kolik času jim věnují?

DVO4: Využívají dospělí jedinci se sluchovým postižením k trávení volného času služeb různých institucí či zařízení?

6.7 Výběr informantů a průběh získávání dat

Výběr informantů probíhal od začátku listopadu roku 2022. Informanti z řad dospělých osob se sluchovým postižením byli získáni především prostřednictvím sociálních sítí, kdy došlo k jejich zkontaktování v rámci skupiny osob se sluchovým postižením a také díky osobnímu vztahu k jednomu z nich. Informanti byli obeznámeni s informacemi týkajícími se rozhovoru. Výběr vhodného místa k rozhovoru záležel na nich samotných, zda chtějí rozhovor poskytnout v jejich domácím prostředí či na klidných a ničím nerušených místech. Dále jim byla řečena přibližná časová dotace rozhovoru, aby si kvůli tomu mohli zhruba naplánovat další denní aktivity. Také byli informováni a ujištěni o důvěrnosti a anonymitě rozhovorů, kdy jejich jména budou napsána pod pseudonymem. Z každým z nich byla domluvena schůzka na jimi vybraném místě.

Výzkumné šetření probíhalo v únoru roku 2023. S každým informantem jsem si domluvila osobní schůzku, která se konala na místech jejich výběru. S jedním informantem jsem se sešla v jeho práci, s dalším v jeho domácím prostředí a zbylí čtyři informanti preferovali schůzku v kavárně. Všechny schůzky proběhly v Pardubicích, jedna v Hradci Králové. Každý z dospělých jedinců podepsal informovaný souhlas s účastí na výzkumném šetření. Obeznámila jsem je také s nutností nahrávky rozhovorů, která bude sloužit pouze pro účely diplomové práce. Informovala jsem je také, že po doslovných prepisech rozhovorů bude audionahrávka smazána. Po těchto úvodních nezbytnostech jsem se snažila uvolnit atmosféru

a nejprve navést neformální rozhovor, aby se informant uklidnil a cítil, že je v bezpečí. Po konci rozhovoru jsem se ho zeptala, jak se při rozhovoru cítil a zajímala mě jeho celková zpětná vazba.

Data, která byla získaná z jednotlivých rozhovorů, byla následně doslovně přepsána i s neverbálními projevy informanta. Jména informantů byla uvedena anonymně, pod zkratkou D1 až D6. Pro kódování dat jsem využila techniku otevřeného kódování. *„Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje“* (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 211). Získaná data jsem zprvu rozdělila na takové části, které spolu významově souvisejí a poté k nim přidělila kód.

7 Interpretace dat

Při analýze dat od informantů vzniklo celkem 6 kategorií vztahujících se k výzkumnému cíli a také k výzkumným otázkám.

7.1 Omezení způsobené sluchovou vadou

- Množství lidí
- Komunikace
- Poslech hudby
- Množství hluku
- Únava
- Bolest hlavy

V otázce, která se týkala různých omezení, způsobených sluchovou vadou při realizaci volnočasových aktivit, bylo zajímavé pozorovat reakce informantů, kteří bez většího rozmýšlení odpověděli, že při volnočasových činnostech má člověk se sluchovým postižením určité nevýhody, jež se poté ve volném čase odráží. Někteří informanti odpověděli ihned, o jaká konkrétní omezení se jedná, dva informanti museli chvíli přemýšlet, aby si uvědomili, čemu přesně jim sluchová vada ve volném času zabraňuje. Nicméně všichni informanti, kromě jednoho, se shodli na tom, že jim sluchová vada opravdu někdy brání plnohodnotně trávit svůj volný čas.

Jeden informant mi odpověděl, že žádná omezení nevnímá a buď je to tím, že opravdu žádná nepocítuje, nebo je to proto, že si na sluchovou vadu zvykl a ani si ji neuvědomuje.

Pět informantů se sluchovým postižením vnímá omezení v komunikaci, ve společnosti velkého počtu lidí.

„Mně dělá velkej problém, když jsem někde, kde je strašnejch lidí a já se prostě nedokážu zaměřit jen na jednoho a v tu chvíli nemůžu ani odezírat, protože než se zorientuju, kdo zrovna mluví, tak mi vždy úplně uteče to, o čem se celou dobu baví.“ (D4)

„Já se necejtim vůbec dobře někde, kde je hodně lidí, jako třeba na párty nebo na plesech, protože nestíhám odezírat.“ (D6)

S těmito tvrzeními souvisí i další omezení – poslech hudby. Pokud je poslech hudby v kombinaci s množstvím lidí, dospělý jedinec se sluchovým postižením se může spíše uzavřít

do sebe a celý večer si tak nemusí užít. Pět informantů se návštěvy různých plesů, koncertů nebo i večírků vzdalo, protože se v takovém prostředí necítí dobře.

„(...) pro mě jsou nemožný i různý plesy, tady u nás se pořádaj takový vesnický plesy, a tam taky nemůžu, hodně hluku, spoustu lidí a hudbu neslyším. To platí i na různý diskotéky (...).“

(D1)

„Chtěla jsem chodit na jógu, ale kvůli množství mluvených slov a hudby se to neosvědčilo.“

(D1)

„Když jsem byla mladší, tak jsem ráda chodila na diskotéky, na párty, kde si zatancujete, dobře se pobavíte. Já jsem byla ráda s lidma, ale když se mi sluch začal zhoršovat, tak pro mě tohle bylo úplně nemyslitelný. Radši jsem proto zůstávala doma, i když kamarádi šli pařit. Oni si to nedokážou představit, ale když jste mezi tolika lidma a nahlas ještě hraje hudba, je tam hodně hluku, tak v uších slyšíte jen hučení a všechno k vám přichází jakoby z velký dálky (...).“

(D3)

Přišlo mi velmi zajímavé, že mi čtyři informanti sdělili, že mají při výkonu volnočasových činností problém s únavou spojenou s nepříjemnou bolestí hlavy.

„(...) třeba když jdu s kamarádama hrát šipky do hospody, tak na sobě vždycky cejtim hroznou únavu a taky mě často bolí hlava, a hlavně mám i takovej nepříjemnej tlak za očima. Poslední dobou mi přijde, že to je čím dál víc.“

(D2)

„(...) pak přijdu domů, a jak se celej den soustředíte, abyste něco nepřeslechla a každému musíte koukat na pusu a pořád dokola se ujišťovat, jestli to dobře chápete, tak se doma vždycky natáhnu a musím si odpočinout, protože jsem z celýho dne unavenej a třeští mě hlava“

(D6)

7.2 Kompenzační pomůcky

- Přínos
- Ovládání
- Vzhled
- Nevýhody

V otázkách na kompenzační pomůcky, které při trávení volného času využívají dospělí jedinci se sluchovým postižením, jsem se zpočátku zaměřila na jejich přínos. Každý jeden informant mi odpověděl, že mu jeho kompenzační pomůcka pomáhá usnadňovat komunikaci s někým dalším, například při cestování, neboť nemusí spoléhat pouze na odezírání. Také jim pomáhá při sledování různých filmů a seriálů, kdy nemusí číst pouze titulky, ale mohou si oblíbený film vychutnat bez neustálého čtení. Čtyři informanti uvedli přínos kompenzačních pomůcek při řízení vozidla, kdy se dokážou lépe orientovat na silnici a slyšet okolní zvuky.

„(...) ale pak jsem si zvykla a vlastně se stalo mojí součástí, protože mi pomáhá v komunikaci.“ (D3)

„Hodně mi pomáhá cítit se líp při cestování, kdy se můžu kdykoli někoho zeptat na cestu, zeptat se o radu na letišti a tak.“ (D1)

„(...) sluchadla mi pomáhají při poslechu televize, nějakýho filmu nebo seriálu, na kterej rád koukám.“ (D4)

„(...) při řízení dokážu líp a víc vnímat silnici a kdyby něco, tak rychle jednat.“ (D5)

Z odpovědí také vyplynulo, že dospělí jedinci nemají problém svou kompenzační pomůcku ovládat. Čtyři informanti, kteří jsou vybaveni jednostranným či oboustranným sluchadlem, uvedli, že první seřízení bylo provedeno foniatrem. Nejprve vnímali sluchadlo jako přítěž, neuměli s ním zpočátku zacházet, i když dostali informace, jak sluchadlo ovládat, měnit baterie, zvyšovat hlasitost, bylo to pro ně něco úplně nového.

„(...) tak, než jsem si zvykl, nebavilo mě ho nosit, věčně mně v tom pískalo a já nevěděl, co dělám blbě, ale pak jsem si zvyk a zjistil jsem, že se to ovládá snadno.“ (D5)

„(...) nejdřív mi ho seřídil doktor, mně dal nějaký informace, jak se o něj mám starat, a tak nějak to šlo všechno samo.“ (D4)

„(...) mně to s ním nešlo, ale teď si úplně v pohodě dokážu zhlásit zvuky a prostě s ním normálně funguju.“ (D2)

Informanti se také vyjadřovali ke vzhledu kompenzační pomůcky, přičemž někomu vzezření elektronické pomůcky nevádí. *„(...) to já nějak neřeším, prostě ho potřebuju a je mi jedno, jak s ním vypadám.“ (D5)* *„(...) neřeším to, někdo nosí brejle, já mám zas sluchadlo.“ (D2)* Názor ohledně vzhledu sluchadla nesdílí jedna informantka. *„Jako nevádí mi to, ale je to tím, že ho schovám pod vlasy, nenosím kvůli tomu ani culík. (...) Asi se za to stydim.“ (D3)*

I když kompenzační pomůcka přináší mnoho výhod a dospělí informanti se bez ní nedokážou obejít, je také pár nevýhod, které mi z odpovědí vplynuly. Čtyři informanti se shodli na tom, že je potřeba včasná výměna baterií, protože se může stát, že se baterie vybije a dotyčný tak najednou nevnímá okolní zvuky. „(...) a už hodněkrát se mi stalo, že jsem ho měla vybitý, a to je vám pak k ničemu.“ (D3) „Já bych potřeboval něco, co nebude na baterky, protože to je po chvíli vybitý.“ (D2) Další často zmiňovanou nevýhodou byl kontakt s vodou. „(...) a taky se s ním nesmíte koupat, takže ho nemůžete brát s sebou do sprchy, ani když se koupete v bazénu anebo v moři.“ (D1)

7.3 Společnost při volnočasových činnostech

- Rodina
- Přátelé
- Osoba se sluchovým postižením
- Samotný dospělý jedinec

Z otázek zaměřujících se na trávení volného času vplynulo, jak moc je nebo není rodina součástí volného času dospělého jedince se sluchovým postižením. Většina informantů vnímá rodinu jako důležitý prvek v jejich volném čase.

„(...) ale ještě raději trávím čas s rodinou, kdy ještě pořád jezdíme na rodinné výlety, kde sportujeme a snažíme se být aktivní.“ (D3)

„(...) takže s bráchou hodně často jezdím na výlety. Jen tak se sejdeme a jdeme do kavárny, kde si popovídáme o všem možným. A rád trávím svůj čas s maminkou a tetičkou, kdy vymýšlíme výlety a jezdíme i k moři společně.“ (D4)

Většina dospělých jedinců dále také upozornila na své přátele, jakožto důležitou součást svého volného času.

„(...) partu přátel, se kterými jezdíme na výlety, do zahraničí i po Čechách a užíváme si společně strávený čas.“ (D6)

„(...) víkendy se sejdeme s kamarádama v hospodě, pijem pivo a často taky hrajem šipky.“ (D2)

„S kamarádkou máme rádi pečení, takže si vždy něco dobrého upečem a společně se díváme na seriály v ájině.“ (D3)

Zajímalo mě, zda dotazovaní jedinci tráví svůj volný čas i v přítomnosti přítele nebo další osoby se sluchovým postižením. K mému překvapení všichni dospělí jedinci uvedli, že svůj volný čas netráví s nikým dalším se sluchovým postižením. Informanti často uváděli, že s další osobou se sluchovým postižením nepřijdou do kontaktu, protože se například v rodině žádné sluchové postižení nevyskytuje a přátelé mají pouze z řad slyšící společnosti.

„A hlavně to je tím, že jsem vyrůstala v rodině, kde žádná sluchová vada nebyla, proto jsem nepřišla do kontaktu s lidmi se sluchovým postižením.“ (D1)

„Mám jednoho hluchýho kamaráda ještě ze školy, se kterým jsem občas v kontaktu, ale nijak spolu netrávíme čas.“ (D5)

„(...) tak celá moje rodina je slyšící a kamarádi taky, takže ne, no.“ (D3)

Spoustu odpovědí bylo rozporuplných, kdy informanti uváděli, že záleží na okolnostech a druhu volnočasové aktivity. Někdy chtějí být totiž radši sami, užívat si čas jen pro sebe a odpočívat.

„(...) fakt jsou někdy chvíle, kdy chci být jen sám se sebou.“ (D2)

„(...) tak asi záleží. Třeba na výlety jezdím s rodinou, ale třeba na filmy koukám rád sám, nikdo vám do toho nemluví a můžu se líp soustředit.“ (D6)

„Volný čas během pracovního dne trávím sama, protože potřebuju ubrat na pozornosti ve vnímání a odezírání a vlastně se tak jako ponořit do ticha. To mi dělá dobře.“ (D1)

7.4 Význam volného času

- Čas na sebe
- Odpočinek
- Psychohygienu

Volný čas je u všech informantů důležitou součástí jejich života, bez kterého by si svůj život nedokázali představit. Všichni dotazovaní uvedli, že pro ně volný čas znamená především čas na sebe a čas pro sebe, kdy se věnují věcem, které mají rádi a které je naplňují.

„(...) a proto je pro mě důležitý úplně vypnout a starat se jen sám o sebe a věnovat se věcem, který mě baví.“ (D2)

„Mám rád, když přijdu z práce a najednou nic nemusím, nemusím nic řešit a jen dělat věci, který mě bavěj.“ (D6)

„Nedokážu si vůbec představit život bez volného času, byl bych asi jak tělo bez duše a fungoval jak stroj.“ (D5)

Volný čas chápou jako čas pro sebe, kdy se mohou věnovat svým oblíbeným činnostem, a zároveň si mohou odpočinout od pracovních povinností nebo od jiné práce.

„Můžu se odreagovat od pracovních povinností a od všedních problémů, který každé člověk má a můžu jen tak vypnout a na nic nemyslet.“ (D4)

„Pomáhá mi se zrelaxovat, uklidnit a utřídit si myšlenky.“ (D3)

Zároveň mnoho jedinců uvádělo i body psychohygieny, kdy se od neustálého pracovního i každodenního stresu potřebovali odstříhnout.

„(...) jsem ve stresu v práci a doma se potřebuju uklidnit, takže zkouším meditovat podle různých videí a cejtim na sobě, že to pomáhá.“ (D4)

„(...) to odezírání je dost psychicky náročný, takže když přijdu domů, tak se převlíknu a vyrazím se psem na procházku někam do přírody, kde načerpám energii.“ (D3)

„(...) měl jsem úzkosti a dost často jsem se uzavíral do sebe. Od té doby se snažím aspoň třikrát tejdne doma cvičit jógu a musím zaklepat, že zatím mám od úzkostí pokoj.“ (D6)

7.5 Oblíbené volnočasové aktivity

- Pohyb
- Čtení
- Cestování
- Sledování filmů, seriálů
- Frekvence aktivit

Mezi nejčastější aktivity bezpochyby patří sport. Každý jeden informant odpověděl, že sport v jeho volném čase hraje velkou roli.

„Taky se v poslední době do volnýho času snažim zařadit i sport, nebo aspoň procházky v lese a zkouším i běhat, aspoň krátký úseky.“ (D1)

„Tak já hrozně rád chodím do přírody, strašně rád vyhledávám rozhledny, takže si je vždy najdu na mapách a když k nim ještě vede nějaká naučná stezka nebo cesta v přírodě, o to je to lepší.“ (D4)

„(...) my vždycky jezdili na tréninky a zápasy, když bráchové hráli fotbal, takže sport mám ráda už od malička. Hlavně teda běh, ale taky chodím do posilovny, kam chodím na pás.“ (D3)

„(...) rád se udržuju v kondici, proto k tomu potřebuju pohyb. Nejradši mám cyklistiku.“ (D2)

Pro čtyři dotazované je oblíbenou aktivitou také čtení knih různého žánru. U knihy se zrelaxují a je to aktivita spíše pasivního charakteru, přičemž informanti nikam nemusí a mohou svůj volný čas s knihou trávit v pohodlí domova.

„(...) ráda čtu. Mám ráda, když si ty příběhy můžu vymýšlet v hlavě. Nejradši mám ráda asi historický romány a taky autobiografie.“ (D1)

„Zajímám se o historii, a hlavně mě nejvíc fascinuje druhá světová válka. Mám rád i filmy s touhle tematikou, ale ještě radši si o tom něco přečtu v knize.“ (D6)

Víc jak polovina dospělých jedinců se sluchovým postižením ráda cestuje, a to jak po České republice, tak i do zahraničí. V zahraničí se rádi koupou v moři a poznávají krásy různých destinací. V České republice objevují krásu hradů a zámků.

„(...) určitě cestování, jak u nás v Čechách, tak ve světě. Mým velkým snem je navštívit tenhle rok Irsko.“ (D2)

„Taky rád navštěvuju hrady a zámky, kde si kupuju turistický známky (...).“ (D4)

„Tak v Německu mám rodinu, za kterou často jezdím a tam chodíme po památkách a je to i docela blízko do Holandska, tam už jsem taky byl. (...) Já jsem byl na hodně místech, nejvíc se mi líbilo asi v Anglii.“ (D5)

Sledování filmů a seriálů je u informantů velmi oblíbeným koníčkem, kterému se často věnují. V odpovědích padlo i sledování filmů v angličtině pro zlepšování se v tomto jazyce. Většinou dotazovaní uváděli sledování televize s titulky, které jsou jistější pro případné nepochopení děje.

„Taky ráda koukám na seriály a díky nim se učim angličtinu.“ (D3)

„Ráda sleduju seriály na Netflixu, kde je jich spousta, no, skoro většina s titulky, takže to ráda využívám.“ (D1)

„Večer rád zakončuju pěkným filmem nebo seriálem s titulkama“ (D6)

Také mě zajímalo, jak často se informanti volnočasovým aktivitám věnují. Někteří uvedli, že se je snaží provozovat každý den. Někdo uvedl, že přes týden na své koníčky nemá tolik času z důvodu pracovních povinností, proto je vykonává o víkendech a někdo odpověděl, že se svým zálibám věnuje podle nálady.

„(...) no, chodím do práce, která teda není nijak náročná, ale trávím v ní hodně svého času, tak na moje aktivity zbyde čas pouze o víkendech. O to víc se ale na ně těším.“ (D4)

„Záleží na tom, jak se cítím a jak moc jsem unavená, ale snažím se jim věnovat každý večer.“ (D1)

„každej den se snažim najít si čas pro sebe a věnovat se nějakýmu koníčku. Jasně, že nejezdím každý den na kole, ale rád si třeba přečtu nějakou historickou knížku. Spíš je to ale podle nálady.“ (D2)

7.6 Navštěvované instituce a zařízení zaměřující se na volný čas

- Organizace pro osoby se sluchovým postižením
- Knihovna
- Posilovna
- Wellness

Z odpovědí od informantů vyplynulo, že ani jeden z nich nenavštěvuje aktivity pořádané organizacemi, které se zabývají volným časem u osob se sluchovým postižením, protože se nepovažují za členy neslyšící společnosti a s touto komunitou se nijak neztotožňují.

„(...) trávení volného času v těchto organizacích nevyhledávám, protože většinu času trávím s lidma, kteří sluchovou vadu nemají.“ (D4)

„To já nevyžívám. Asi je to tím, že se do té skupiny nijak neřadím.“ (D2)

„(...) nepovažuju se za jedince, který by se řadil do neslyšící společnosti. Mám sice sluchadlo, ale vlastně až na pár maličkostí žiju a funguju jako slyšící člověk.“ (D3)

Ze zařízení, umožňujících trávení volného času, byla často zmiňovaná knihovna, kam si dospělí jedinci se sluchovým postižením chodí půjčovat knihy.

„(...) myslí se tím třeba i knihovna? Protože tu navštěvuju docela často (...).“ (D1)

„Někdy si zajdu do knihovny, kde si půjčím nějakýho průvodce nebo historickou knížku.“ (D2)

Vedle návštěvy knihovny také víc jak polovina informantů navštěvuje posilovny, kam si chodí zacvičit.

„Ráda chodím do posilovny, kde cvičím s činkama anebo chodím na pás.“ (D3)

„Snažím se chodit aspoň dvakrát tejdně do posilky, kde zkouším bench-press.“ (D6)

Dále také čtyři dospělí uvedli, že po fyzické námaze, kterou absolvovali v posilovně, se chtějí zrelaxovat a odpočinout si. K tomu jim slouží wellness, konkrétně krytý bazén, masáže nebo sauna.

„(...) a taky wellness, kam chodím ráda do sauny.“ (D1)

„A když mám během týdne čas třeba večer, tak rád navštěvuju krytej bazén, kam si chodím zaplavat a odreagovat se.“ (D4)

„(...) a tam kamarádka pracuje a já k ní ráda chodím na masáže, kdy se pořádně uvolním.“ (D3)

„(...) když je čas, tak chodím do bazénu si zaplavat.“ (D5)

8 Případová studie

D4 (nar. 1978)

Jedná se o muže s těžkou formou nedoslýchavosti. D4 se narodil předčasně, na začátku 7. měsíce, kdy ještě není dostatečně vyvinutý sluchový hlemýžď. Bohužel, v porodnici nebylo provedeno screeningové vyšetření, a tak se zdálo, že je chlapec v pořádku. Prvních příznaků si jeho maminka začala všimnout, když mu bylo 2,5 roku. Na svůj věk mluvil velmi málo, nicméně si maminka pouze myslela, že nebude patřit mezi upovídané děti. Prvním varovným signálem byl hlasitý domovní zvonek, oznamující příchod návštěvy, na který D4 vůbec nereagoval. Maminka proto v jeho přítomnosti tleskala, ťukala, dupala a chlapec nepřiměřeně reagoval. Proto ve věku 2,5 roku vyrazil s rodiči k ušnímu. Ten tvrdil, že problém se slyšením u chlapce vznikl v důsledku zvětšené nosní mandle. Chlapce tedy poslal na adenotomii, jež ale ve výsledku nebyla nutná a ničemu nepomohla. Rodiče se rozhodli chlapce nechat vyšetřit v Pardubické nemocnici u ORL lékaře. Zde D4 podstoupil audiometrické vyšetření. Po zjištění těžké formy nedoslýchavosti bylo D4 přiděleno sluchadlo na jedno ucho. Chlapec byl 3 roky starý. D4 má sluchovou ztrátu přes 80 dB. Během života se začal zhoršovat sluch i na druhém uchu, proto se v průběhu dospělosti D4 rozhodl pro sluchadlo i na druhé ucho. Nejprve měl sluchadlo značky Widex, ale postupně mu přestalo vyhovovat, proto si pořídil sluchadla závěsná od značky ReSound.

D4 vyrůstal v úplné rodině, s maminkou má dodnes hezký vztah. Před 4 lety ho opustil otec, který zemřel na vážnou nemoc. D4 má také o rok mladšího bratra. S nimi v domě žije ještě teta, sestra matky, kterou bere jako součást rodiny. Od doby, kdy D4 zemřel otec, převzal funkci hlavy rodiny. Ani jeden z rodičů nebo blízkých příbuzných nikdy neměl vážné zdravotní potíže a v rodině nejsou indispozice ke sluchovému postižení. Nejednalo se tedy o žádnou dědičnou vadu, ale pouze o předčasný porod, který zavinil sluchovou vadu.

Společně s bratrem navštěvoval běžnou mateřskou školu, kde byly paní učitelky obeznámeny se sluchovým postižením. Na základní školu nastoupil také společně s bratrem. D4 měl ve třídě skvělý kolektiv, který ho nijak neodstrkával. D4 se zapojoval do her, které pro něj nebyly tak nebezpečné. Hry, kterých se nemohl účastnit byly především míčové hry. A to z důvodu nebezpečí pro něj samotného, tak z důvodu sluchadla. D4 nemohl chodit ani na plavání. Střední školu absolvoval pro žáky se sluchovým postižením. Po střední škole mu otec pomohl domluvit práci, ve které se uvolnila jedna pozice a jeho tatínek tam také pracoval. Pozice se nazývala logistik, který má na starost zásobovat poštovní pobočky

v krajích. Proto i D4, jakožto sluchově postižený, mohl pracovat na takové pozici. Jednalo se o malou, rodinnou pobočku, kde D4 každý znal. Každý věděl, že má sluchovou vadu a vždy, když bylo potřeba něco řešit, tak věděli, že mu nemají telefonovat, ale mluvit s ním z očí do očí, aby mohl odezírat. Nyní D4 pracuje jako referent nákupu na pobočce České pošty. Tato pobočka je mnohem větší než pobočka předešlá, ve které pracoval. Zde se již nemůže spoléhat na zaměstnance, kteří vědí, že má sluchovou vadu. Jeho povinností je telefonovat se zaměstnanci ze stejné pobočky nebo z poboček jiných. Od té doby, co má nová sluchadla na obou uších, mu telefonování nedělá takový problém, jako předtím.

D4 je velký introvert. V prostředí, kde je velká koncentrace lidí se necítí vůbec příjemně, jelikož se nedokáže zorientovat, kdo zrovna mluví a mluvní projev mu splývá. Nejraději bývá doma s maminkou, tetou a bratrem. Cítí se tak nejlépe. Má pár blízkých přátel, se kterými se také rád stýká, ale jedná se o pár jednotlivců, kteří mu jsou nejbližší. Je to také velký flegmatik, nic ho nerozhází, zachová vždy chladnou hlavu. Určitě je zodpovědný, jelikož je velmi oddaný své práci, která ho naplňuje a vykonává ji odpovědně. D4 je také přátelský, ale cizímu člověku se může zdát nevychovaný. Je to zapříčiněno tím, že se D4 nekouká lidem do očí. Souvisí to s jeho plachostí, ale také kvůli sluchovému postižení. D4 nedává rád najevo, že má sluchovou vadu, nechce to pokaždé vysvětlovat, když si někdo sluchadel nevšimne. Pokud na něj mluví někdo, koho zná, ví, že nekouká do očí, ale především na ústa, díky čemuž může odezírat. Je to jediná možnost, jak může zpracovávat informace a doplnit si tak informace z odezírání ke sluchadlu.

Volný čas je pro něj velmi důležitý, protože se zabývá takovými činnostmi, které jemu samotnému přináší radost a může si při nich odpočinout od každodenních problémů. Mezi nejoblíbenější zájmy patří především cestování. Je cestovatelem tělem i duší a společně s bratrem nejraději létají do teplých krajín a prozkoumávají tamní okolí. Je vášnivým čtenářem a pravidelně navštěvuje knihovnu. Ví vždy o všech knižních novinkách a dalo by se říct, že je jejich vášnivým sběratelem. Také rád sleduje seriály a filmy, ale pouze s českými titulky, kde nemusí sluch tolik namáhat. Velkou zálibou je i geocaching, což je aktivita, kde se spojuje sport s turistikou. Společně s maminkou a tetičkou vyrážejí na výlety po České republice. Jeho velkou zálibou je také péče o rodinnou chatu, kam každé léto rádi jezdí. Má rád fotografování a vytváří tak různá fotoalba a fotoknihy, jako památku na nezapomenutelné zážitky a události. Sport není jeho silnou stránkou, ale to je zapříčiněno právě i sluchovou vadou. Nevadí mu ale badminton, tenis, ani jízda na kole. Při jízdě na kole

nesmí jezdit jako první, z důvodu jeho bezpečnosti, pokud zrovna jedou na frekventované silnici, kde jezdí mnoho aut.

I když se může zdát, že D4 se svým stupněm postižení bude mít mnoho omezení ve výkonu volnočasových činností, on to vnímá jinak. D4 si nepřiznává, že by byl odlišný od slyšící společnosti, a to se odráží i v jeho pohledu na svět. D4 se vnímá jako člen slyšící společnosti, protože jediné, co má oproti ostatním lidem jinak, jsou sluchadla. Ke sluchadlům ještě využívá časté odezírání. Tráví svůj volný čas stejně, jako lidé zcela slyšící. Ani on nenavštěvuje organizace či zařízení, které poskytují trávení volného času lidem se sluchovým postižením, protože se nepovažuje za člena neslyšící společnosti.

9 Shrnutí výzkumných otázek

Dílejší výzkumné otázky byly zodpovězeny již v průběhu předešlých kapitol. I přesto jsem se rozhodla shrnout takové odpovědi, které vyplynuly z provedené interpretace dat od všech informantů.

DVO1: Jak ovlivňuje sluchové postižení trávení volnočasových aktivit u dospělých jedinců?

Z odpovědí pěti ze šesti informantů vyplynulo, že při výkonu volnočasových aktivit se u těchto dospělých jedinců objevují oblasti omezení, které jsou způsobené a ovlivněné sluchovým postižením. U informantů převládá názor, že pocítují problémy v oblasti komunikace, jež se objevují na místech většího množství lidí, jako na plesech, koncertech nebo večírcích. Vlivem sluchového postižení se také informanti museli vzdát některých volnočasových činností, které ještě před sluchovým postižením vykonávali či si je přáli praktikovat, ale sluchová vada jim byla překážkou. Nicméně všichni uživatelé mají k dispozici kompenzační pomůcku/y, která jim každodenní život alespoň z části usnadňuje. Většinou se jednalo o sluchadla, v jednom případě o kochleární implantát. Díky těmto elektronickým pomůckám se jedinci cítí jistěji při komunikaci s menším počtem lidí a pomůcky jim také dále pomáhají v trávení volného času. Přestože mají kompenzační pomůcky více výhod, samozřejmě se našly i nevýhody, jež se týkaly především výměny baterií a absence sluchadla při koupání.

DVO2: Jaký význam má volný čas v životě dospělých jedinců se sluchovým postižením?

Všichni informanti sdílí názor na důležitost volného času v jejich životě. Každý si pod pojmem volný čas představuje čas strávený pro sebe, kdy člověk tráví svůj volný čas tak, jak on sám chce, věnuje se volnočasovým činnostem, kterého ho baví a naplňují. Zároveň si ve volném čase odpočine od každodenního shonu a pracovních povinností. Také bylo velmi často uvedeno, že jejich volný čas obsahuje prvky psychohygieny, kdy se jedinci zaměřují na relaxační cvičení nebo i prevenci duševního zdraví. Dále mě zajímal význam přítomnosti druhé osoby v jejich volném čase. Nejčastěji se v odpovědích objevovala rodina, která je u většiny informantů důležitou součástí jejich volného času, nicméně i přátelé informantů hrají významnou roli. Zaujalo mě, že ani jeden dotazovaný netráví svůj volný čas s někým dalším, kdo má také sluchové postižení. Odpovědi byly různé, ve výsledku z nich vyplynulo, že se v rodině ani mezi přáteli žádné sluchové indispozice nevyskytují, a proto s lidmi

se sluchovým postižením nikdy informant nebyl v kontaktu. Nicméně, i když je rodina a přátelé důležitou součástí volného času, mnoho informantů chce některé volnočasové aktivity vykonávat o samotě.

DVO3: Jaké volnočasové aktivity dospělí jedinci se sluchovým postižením nejčastěji preferují a kolik času jim věnují?

Informanti uváděli spoustu ojedinělých volnočasových činností, jež patří mezi jejich koníčky. Nejčastější odpovědí byl pohyb, konkrétně sport, procházky anebo také geocaching, což je spojení pohybu s turistikou. Každý jeden informant odpověděl, že se potřebuje udržovat v kondici, někomu stačí pouze procházky, jiný chodí běhat, jezdit na kole či si jde zacvičit do posilovny. Vedle sportu také většina dotazovaných uváděla aktivitu pasivního charakteru, a to čtení knih. Při čtení si jedinci odpočinou a nemusí nad ničím přemýšlet. Další pasivní aktivitou, která se objevovala v odpovědích je sledování filmů a seriálů, nejvíce s titulky, které jim pomáhají se lépe orientovat v ději a díky nim se ujistí, že správně pochopili, o co ve filmu jde. Cestování, jakožto koníček či záliba, je u dospělých jedinců se sluchovým postižením velmi oblíbené. Informanti uváděli, že rádi cestují a kochají se krásou České republiky, kde navštěvují hrady a zámky, jindy zas navštíví zahraničí, kde poznávají nová místa a kulturu. V otázkách na oblíbené volnočasové aktivity mě zajímala frekvence těchto aktivit. Někdo volnočasové činnosti vykonává každý den, jiný se jim zas věnuje o víkendech, kdy na ně má více času a někdo zkrátka odpověděl, že se svým zálibám věnuje především podle nálady.

DVO4: Využívají dospělí jedinci se sluchovým postižením k trávení volného času služeb různých institucí či zařízení?

Každý jeden informant navštěvuje různá zařízení či instituce, které pro všechny zajišťují volnočasové činnosti. V odpovědích se nejčastěji objevovala knihovna, jelikož i z odpovědí, určených pro zjištění oblíbených aktivit, vyšlo čtení knih jako jeden z koníčků u dospělých jedinců se sluchovým postižením. Docela mě překvapilo, že i většina dotazovaných navštěvuje posilovnu, kam si chodí zacvičit. Po fyzické námaze, kterou část dotazovaných absolvuje v posilovnách, se chodí odreagovat a uvolnit do wellness zařízení. Tam využívají kryté bazény, sauny nebo masáže. Zajímalo mě, zda vedle docházky do volnočasových

zařízení či institucí, navštěvují dospělí jedinci i organizace pro osoby se sluchovým postižením, které často nabízejí trávení volného času. Překvapilo mě, že ani jeden z informantů nenavštěvuje volnočasové aktivity pořádané těmito organizacemi. Jako důvod uvádějí, že se nepovažují za členy neslyšící společnosti, neztotožňují se s touto komunitou a sami sebe vnímají jako osobu, která sice má určitá znevýhodnění, ale přesto dokáže fungovat jako plně slyšící jedinec.

10 Závěr výzkumného šetření a diskuze

Díky polostrukturovaným rozhovorům, které jsem uskutečnila se šesti informanty, konkrétně s dospělými jedinci se sluchovým postižením, jsem získala a shromáždila data, a nakonec tak provedla interpretaci dílčích výzkumných otázek. Prostřednictvím případové studie byly dílčí výzkumné otázky ověřeny a doplněny o detailnější informace.

10.1 Závěr výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zmapovat, jakým způsobem dospělé osoby se sluchovým postižením tráví svůj volný čas, jaké volnočasové činnosti upřednostňují a čemu se rádi ve volném čase věnují.

Z rozhovorů s dospělými osobami se sluchovým postižením vyplývá, že dospělí jedinci tráví svůj volný čas nejraději v přítomnosti rodiny či přátel. Nicméně jsou i takové volnočasové činnosti, kterým se chce dospělý věnovat pouze o samotě. Samozřejmě bylo uváděno, že záleží také na okolnostech dané volnočasové aktivity. Z rozhovorů jsem dále zjistila, že jedinci se sluchovým postižením nedávají přednost jednomu druhu aktivity. Provozují jak pasivní aktivity, jako je čtení knih či sledování filmů a seriálů z pohodlí domova, tak i tráví svůj čas aktivním způsobem. Mezi nejčastěji uváděné oblíbené aktivity patří sport. Dospělí jedinci se sluchovým postižením se rádi udržují v kondici, ať už pohybem v podobě běhání, posilování, cyklistiky, tak formou procházek. Jedinci se sluchovým postižením se rovněž věnují čtení knih, kdy nemusí přemýšlet nad denními a pracovními povinnostmi, ale odpočinou si u své oblíbené četby. Další oblíbenou aktivitou je sledování filmů a seriálů, nejčastěji s titulky, se kterými je sledování televize jistější a pohodlnější. Mezi neméně oblíbenou volnočasovou činností patří cestování, a to jak v České republice, tak v zahraničí, kdy jedinec pozná nové lidi, místa i kulturu.

10.2 Diskuze

V diskuzi bych ráda uvedla k porovnání bakalářskou práci od Alexandry Jeřábkové, kterou zpracovala v roce 2020 na Masarykově univerzitě v Brně. Autorka se v bakalářské práci zaměřila na volný čas u osob se sluchovým postižením v Jihomoravském kraji, kde mapovala různé možnosti trávení volného času u těchto osob. Stejně, jako tomu bylo u mé práce, se autorka rozhodla využít kvalitativní výzkum technikou polostrukturovaného rozhovoru.

Vzhledem k tomu, že polostrukturované rozhovory obsahovaly některé podobné otázky, rozhodla jsem výsledky výzkumu porovnat. Jak v mém výzkumu, tak i v jejím vyšlo, že většina informantů si svůj volný čas nedokáže představit bez rodiny a přátel. Další podobná otázka se týkala volného času a jak by ho jedinec definoval. Jak u autorky, tak i u mě byla představa volného času popsána jako čas, kdy se můžu věnovat sám sobě a svým koníčkům a neřešit starosti. Jak mí dotazovaní jedinci, tak autorčini se shodli na důležitosti volného času v jejich životě a že bez něj si nedokážou představit svou existenci. Naopak rozdílné výsledky vyšly v trávení volného času aktivní či pasivní formou. V mém výzkumu ani jedna forma nepřevyšovala a odpovědi byly vyrovnané, nicméně u autorky převládalo aktivní trávení volného času. Mohlo to být tím, že já jsem rozhovory prováděla se šesti informanty, autorka oproti tomu pouze se třemi.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak dospělí jedinci se sluchovým postižením tráví svůj volný čas. Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části diplomové práce jsem charakterizovala jedince se sluchovým postižením a jednotlivé kategorie sluchového postižení. Dále jsem se věnovala socializaci osob podle věkových období, kde jsem se soustředila na problémy socializace a možnosti začlenění osob se sluchovým postižením. Další kapitola pojednávala o vlivu sluchového postižení na jedince v dospělém věku. V teoretické části byl pak definován volný čas, jeho historie a význam. Také jsem se zaměřila na otázku trávení volného času u věkových kategorií. V neposlední řadě jsem uvedla některé vybrané organizace, jež nabízí trávení volného času dospělým osobám se sluchovým postižením.

Praktická část popisuje výzkumné šetření, které probíhalo se šesti dospělými jedinci se sluchovým postižením. Výzkum byl proveden pomocí polostrukturovaných rozhovorů na místech vybraných právě jedincem se sluchovým postižením. Pro ověření a doplnění informací, jež jsem získala prostřednictvím rozhovorů, jsem popsala i případovou studii jednoho z informantů. Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat, jakým způsobem dospělé osoby se sluchovým postižením tráví svůj volný čas, jaké volnočasové činnosti upřednostňují a čemu se rádi ve volném čase věnují. Ze získaných dat vyplynulo, že cíl byl naplněn. Díky nasbíraným datům jsem zjistila, zda je pro dospělé jedince se sluchovou vadou přítomnost rodiny nebo přátel důležitá v jejich volném čase, zda upřednostňují pasivní či aktivní trávení volného času a jakým volnočasovým aktivitám se dospělé osoby se sluchovým postižením nejraději věnují.

V úvodu diplomové práce mě zajímala otázka, zda je trávení volného času u dospělých osob se sluchovým postižením stejné nebo zcela odlišné oproti slyšící společnosti. I když se jedná o poměrně malý výzkumný vzorek informantů, šest dospělých jedinců se sluchovým postižením, mohla jsem se i tak přesvědčit, že jedinci se sluchovým postižením tráví svůj volný čas plnohodnotně – úplně stejně jako slyšící osoby. V některých volnočasových aktivitách jsou sice limitováni svým sluchovým omezením, ale to jim nebrání v jejich vykonávání. Nicméně je důležité zmínit, že výzkum byl zaměřen pouze na jednotlivce s nedoslýchavostí, kteří ke komunikaci využívají mluvenou řeč, tudíž závěry nemusí platit pro neslyšící využívající znakový jazyk. Volný čas u neslyšících osob by mohl být dalším námětem příštího zkoumání.

SEZNAM ZDROJŮ

Tištěné

BUBERLE, Vladimír. *Co s volným časem? Malé zamyšlení o sportu a kultuře*. Gong. 1999, č. 9, roč. 23, s. 200–201.

DLOUHÁ, Jana, RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Tereza SKÁKALOVÁ, ed. *"Seznamte se, prosím": metodický průvodce k organizaci podpory studentů se specifickými potřebami*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-381-9.

FRIEDMANN, Zdeněk. *Specifika profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich pracovní uplatnění*. Brno: Paido, 2012. ISBN 978-80-7315-236-9.

HÁDKOVÁ, Kateřina. *Vzdělávání žáků a studentů s kochleárním implantátem*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-618-5.

HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-619-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HLAVÁČOVÁ, Jitka. *Hluchoslepí mezi námi*. [Praha]: LORM - společnost pro hluchoslepe, 2003. ISBN 80-239-2578-4.

HOLMANOVÁ, Jitka. *Raná péče o dítě se sluchovým postižením*. Praha: Septima, 2005. ISBN 80-7216-213-6.

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRADILOVÁ, Tereza. *Kvalita života osob se sluchovým postižením*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 978-80-7290-967-4.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1997. ISBN 80-7216-006-0.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

HUDÁKOVÁ, Andrea. *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005. ISBN 80-86792-27-7.

JANEČKA, Zbyněk. *Vybrané kapitoly ze sportu osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3107-9.

JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.

JANOVCOVÁ, Zora. *Alternativní a augmentativní komunikace: učební text*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5186-7.

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.

JEŠINA, Ondřej a Zdeněk HAMŘÍK. *Podpora aplikovaných pohybových aktivit v kontextu volného času*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2946-5.

JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0944-7.

KISVETROVÁ, Helena. *Osoby se zdravotním postižením: vybrané kapitoly II: sluchové postižení*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4065-1.

KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9.

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, Beáta. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-239-7.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0329-2.

- KRATOCHVÍLOVÁ, Kristýna. Slovo psychologa: Slyšící děti neslyšících rodičů. *Info-Zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených., 2010, 18(2), 21-23.
- KÜBLER-ROSS, Elisabeth. *O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících*. 2. vyd., Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0911-9.
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea. *Oftalmopedie*. 2., dopl. vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- LEJSKA, Mojmír. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.
- LUDÍKOVÁ, Libuše. *Vzdělávání hluchoslepých*. Praha: Scientia, 2000. ISBN 80-7183-225 1.
- LUDÍKOVÁ, Libuše. *Vzdělávání hluchoslepých. III*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2001. ISBN 80-7183-256-1.
- LUDÍKOVÁ, Libuše a Zdeňka KOZÁKOVÁ. *Specifika komunikace s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3094-2.
- LUDÍKOVÁ, Libuše. *Pohledy na kvalitu života osob se sensorickým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-80-244-3286-1.
- LUDÍKOVÁ, Libuše. *Netradiční pohledy na kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4869-5.
- MOTEJZÍKOVÁ, Jitka. Podpora neslyšících rodin se slyšícími dětmi. *Info-Zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2011, 19(3), 13-15.
- MOTEJZÍKOVÁ, Jitka. Co je simultánní přepis mluvené řeči. *Info-Zpravodaj 1/2012, s. 21*
- MÜHLPACHR, Pavel. *Dilemata speciální pedagogiky*. Brno: MSD, 2007. ISBN 978-80-7392-012-8.
- MUKNŠNÁBLOVÁ, Martina. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Praha: Grada, 2014. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5034-7.

OPATŘILOVÁ, Dagmar a Marie VÍTKOVÁ. *Speciálně pedagogická podpora dětí a mládeže se speciálními vzdělávacími potřebami mimo školu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5693-0.

PÁNEK, Petr. *Dějiny sportu českých neslyšících*. [Bakalářská práce] Praha: FF UK, 2009.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.

POTMĚŠIL, Miloš. *Reader to hearing impairment and deaf studies*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0904-6.

PRESTON, Paul. *Mother Father Deaf: Living Between Sound and Silence*. 5. vyd. USA: Harvard College, 2001. ISBN 0-674-58748-0.

PROCHÁZKOVÁ, Věra a Petr VYSUČEK. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-18-4.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PULDA, Miloš a Mojmír LEJSKA. *Jak žít se sluchovou vadou*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1996. ISBN 80-7013-226-4.

REDLICH, Karel. *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů*. 2., opr. Vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-97-0.

ROUČKOVÁ, Jarmila. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením: praktické návody a důležité informace*. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-158-1.

RŮŽIČKOVÁ, Kamila. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogii*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-424-3.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-628-5.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Vydání: druhé. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. ISBN 978-80-7435-675-9.

SKUTIL, Martin a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SLANÁ, Miriam, Michaela HROMKOVÁ a Katarína MOLNÁROVÁ LETOVANCOVÁ. *Včasná intervencia: vývoj, súčasný stav a teoretické východiská*. Trnava: Univerzita knižnica Trnavskej univerzity, 2017. ISBN 978-80-568-0084-3.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

SOURALOVÁ, Eva. *Vzdělávání hluchoslepých*. Praha: Scientia, 2000. ISBN 80-7183-226-X.

SOURALOVÁ, Eva. *Základy surdopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2619-8.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: Úvod do studia pedagogiky volného času*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994.

SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čas*. Brno: Masarykova univerzita. 1996. ISBN 80-210-1275-7.

STRNADOVÁ, Věra. *Současné problémy české komunity neslyšících I.: Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-85899-45-0.

STRNADOVÁ, Věra. *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu*. Praha: ASNEP, 2001. ISBN 80-903035-2-8.

ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. *Vybrané kapitoly z komprehenzivní surdopedie: učební text pro studující speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-605-X.

ŠÁNDOROVÁ, Zdenka a Karel POKORNÝ. *Zdravotně sociální služby a speciálně pedagogická edukace osob se sluchovým postižením: učební text pro studující zdravotnických a zdravotně-sociálních studijních oborů*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. ISBN 978-80-7395-526-7.

ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. *(Re)socializace v rané péči*. [Pardubice]: Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-961-6.

ŠEDIVÁ, Zoja. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, 2006. ISBN 80-7216-232-2.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVIGOVÁ, Milada. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967. Živé myšlenky (Svobodné slovo).

TARCSIOVÁ, Darina a kol. *Sluchové postihnutie vo vyššom veku*. Nitra: Effeta, 2005. ISBN 80-969113-8-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Karolinum, 2004 dotisk. ISBN 80-7184-929-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie a Jarmila KLÉGROVÁ. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vydání. Olomouc, 2013. ISBN 978-80-86768-73-1.

Elektronické

Co nabízíme: CESPO – Centrum služeb pro sluchově postižené. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.cespoul.cz/co-nabizime-s22CZ>

ČESKÁ REPUBLIKA. ZÁKON o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2008, ročník 2008, částka 124, číslo 384. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=384/2008&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ČESKÁ REPUBLIKA. ZÁKON o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2004, ročník 2004, částka 143, číslo 435. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=435/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

JANTOVÁ, Alžběta a Pavol JANTO. *Volný čas dětí se sluchovým postižením* [online]. 2012 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/volny-cas-deti-se-sluchovym-postizenim>

Naše aktivity: Audiohelp. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.audiohelp.cz/index.php/nase-aktivity>

NOVÁKOVÁ, Milena. *Dospívání dětí je zkouškou rodičovské odolnosti* [online]. 2014 [cit. 2023-12-02]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/dospivani-deti-je-zkouskou-rodicovske-odolnosti>

O nás: Tichý svět. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.tichysvet.cz/o-nas>

O suki: SUKI – Spolek uživatelů kochleárního implantátu. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.suki.cz/o-suki/>

O Tichých zprávách: Tiché zprávy. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.tichezpravy.cz/o-nas/>

Pohádky: Webličko. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.weblicko.cz/pohadky>

Projekty a akce: Zavři uši. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://zavriusi.webnode.cz/projekty/>

Služby: Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v ČR. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.snnrcr.cz/Sluzby>

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi: TAMTAM Centrum pro dětský sluch. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.tamtam.cz/co-delame/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodiny-s-detmi/>

Sociálně aktivizační služby: Česká unie neslyšících. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/cs/socialni-sluzby/socialne-aktivizacni-sluzby/>

Úvod: SKN – Sportovní klub neslyšících Hradec Králové. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://sknhk.webnode.cz/>

VYSUČEK, Petr. Neslyšícíma očima. *Čeština doma a ve světě*, 2002, roč.10, č. 2-3, s. 224-228. Dostupné z: https://ujkn.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/64/2017/03/27_Neslyšícíma-očima.pdf

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1 *Informovaný souhlas*

PŘÍLOHA 2 *Struktura rozhovoru s informanty*

PŘÍLOHA 3 *Ukázka rozhovoru s informantem D1*

Příloha 1 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru pro výzkumnou část diplomové práce na téma „Trávení volného času u osob se sluchovým postižením“

Držitel informovaného souhlasu

Jméno a příjmení: Aneta Tichá

Bydliště: Podhořany u Ronova 40, 538 41 Podhořany

Telefon: 722 279 539

E-mail: aneta.ticha@student.upce.cz

Výzkumné šetření pro praktickou část diplomové práce s názvem Trávení volného času u osob se sluchovým postižením probíhá pod vedením Katedry věd o výchově Filozofické fakulty Univerzity Pardubice a pod vedením PaedDr. Zdenky Šáňdorové, Ph.D. Diplomová práce je psaná studentkou oboru Resocializační pedagogiky Bc. Anetou Tichou.

Hlavním cílem výzkumného šetření je zmapovat, jakým způsobem dospělé osoby se sluchovým postižením tráví svůj volný čas, jaké volnočasové činnosti upřednostňují a čemu se rádi ve volném čase věnují.

Prosím Vás o souhlas s poskytnutím audionahrávky rozhovoru na diktafon pro mé výzkumné šetření. Audionahrávka bude využita pouze pro účely výzkumného šetření diplomové práce. Díky ní provedu doslovný přepis rozhovoru, získaná data z rozhovorů budu dále analyzovat. Je možné, že zrovna Váš rozhovor uvedu jako přílohu v mé diplomové práci. Ihned po provedení nahrávky, jejího přepsání, bude záznam vymazán.

Celé výzkumné šetření budu dbát na zásady ochrany osobních údajů a dále zejména na anonymitu a to tak, že jednotliví dotazovaní jedinci budou uvedeni pod pseudonymem, aby nebylo možné osobu identifikovat.

Tímto prohlašuji, že souhlasím s účastí na výzkumném šetření v diplomové práci na téma Trávení volného času u osob se sluchovým postižením.

Jméno a příjmení informanta:

Datum:

Podpis:

Příloha 2 – Struktura rozhovoru s informanty

- 1: Mohu mít v úvodu rozhovoru velmi osobní dotaz, jaký typ sluchového postižení máte a jak ke sluchovému postižení došlo?
- 2: Pociťujete nějaká omezení z důvodu sluchového postižení při realizaci volnočasových činností?
- 3: Setkal/a jste se někdy s volnočasovou činností, kterou jste si přál/a praktikovat, ale Vaše sluchové postižení bylo překážkou? Pokud ano, prosím konkretizujte.
- 4: Používáte nějakou kompenzační pomůcku? Pokud ano, jakou a v čem Vám pomáhá při účasti na volnočasových aktivitách?
- 5: Co si představíte pod pojmem volný čas?
- 6: Vnímáte volný čas jako důležitou součást Vašeho života? Prosím odůvodněte.
- 7: Jsou Vaši přátelé či rodina důležitou součástí Vašeho volného času? Proč ano/ne?
- 8: Představte si svůj ideální volný den. Jak by vypadal?
- 9: Vyhledáváte trávení volného času s ostatními osobami se sluchovým postižením nebo preferujete strávený čas se slyšící společností?
- 10: Čemu se ve svém volném čase věnujete? Máte nějaké koníčky, záliby?
- 11: Jak často se těmto aktivitám věnujete?
- 12: Upřednostňujete spíše pasivní či aktivní aktivity a proč?
- 13: Jaký koníček či záliba, kterému jste se věnovali v dětském věku, Vám přetrval do dospělosti?
- 14: Využíváte ke svému koníčku či zálibě služby nějakých institucí či zařízení, které se volným časem zabývají a popřípadě jaké?
- 15: Využíváte volnočasové aktivity nabízené organizacemi pro osoby se sluchovým postižením? Pokud ano, jaké? Pokud ne, proč?

Příloha 3 – Ukázka rozhovoru s informantem D1

1. T: „**Mohu mít v úvodu rozhovoru velmi osobní dotaz, jaký typ sluchového postižení máte a jak ke sluchovému postižení došlo?**“

D1: „Ano (*Pauza*). Tak já mám teda praktickou hluchotu, nebo můžu říct i oboustrannou hluchotu se ztrátou 98% podle Fowlera. Sluch, co si pamatuju, jsem ztrácela tak nějak postupně (*Pauza*), cca od 12 let, pak se to ještě zhoršilo po chřipce, to byl rok 2009, si myslím. A to už jsem měla tu praktickou hluchotu.“

T: „**Páni, to jsem ani nečekala, že mi řeknete i ztrátu v decibelech. Moc děkuju.**“

D1: „To víte, když to slýcháte celej život, tak si to zapamatujete.“ (*Smích*). A on pak člověk vypadá líp, když k tomu takhle přidá i procento ztrát, než když řekne jen: „Já jsem hluchej.“ (*Smích*).

2. T: „**Omezuje Vás sluchové postižení, když vykonáváte nějakou volnočasovou činnost? A pokud ano, vzpomenete si například v čem?**“

D1: „Tyjo, toho je (*Pauza*). To bude asi na dýl.“

T: „**To vůbec nevadí, spíš naopak.**“

D1: „Tak dobře (*Pauza*). Tak například sport, jo. Tam prostě neslyším instruktora, a dívat se a současně cvičit, to prostě nejde. Nemám nadpřirozený schopnosti. (*Smích*). U nás jde si při aerobiku, józe a třeba pilates zaplatit soukromýho instruktora, jedine takhle. (*Pauza*). Hmm, no a třeba stejnej případ u plavání, prostě neslyším plavčíka, kdyby se něco dělo, a to celkově nemyslím jen v bazénu, ale obecně ve vodě. Bojím se, že kdyby se na mě v moři rýtla vlna a já k ní byla otočená zády, tak mě smete. Proto radši nechodím vůbec do hloubky a čvachtám se na břehu s mrňaty.“ (*Smích*). Pak i divadlo. To prostě taky neslyším. (*Pauza*). To samý i koncerty, to je ještě horší než to divadlo. Všude hodně lidí a křik. (*Pauza*). No, a teď jsem to zapomněla. (*Smích*). Jo, ještě i nakupování. To neříkám, že vždycky, ale když potřebuju mluvit s prodavačkou, tak je to velkej problém. A vlastně ještě obecně poslech televize, když tam nejsou titulky pro neslyšící, tak se nemůžu dívat. Jo, a ještě jsem si vzpomněla, že pro mě jsou nemožný i různý plesy, tady u nás se pořádají takový vesnický plesy, a tam taky nemůžu, hodně hluku, spousta lidí a hudbu neslyším. To platí i různý diskotéky, nebo jak tomu vy mladí říkáte. (*Smích*).

3. T: **„Ještě jsem se chtěla zeptat, jestli jste se setkala s nějakou volnočasovou činností, kterou jste si přála dělat, ale nemohla jste kvůli sluchovému postižení?“**

D1: „Chtěla jsem chodit na jógu, ale kvůli množství mluvených slov a hudby se to bohužel neosvědčilo. (*Pauza*). To mě ale hodně mrzí. A vlastně, když nad tím tak přemýšlím, tak máme partu přátel, která do divadla často jezdí, takže i to mě mrzí, ne kvůli divadlu takovému, ale spíš kvůli těm lidem, že takhle jezdí za kulturou a tráví čas spolu. (*Pauza*). No, takže tak.“

T: **„Hmm, to chápu.“**

4. T: **„Používáte nějakou kompenzační pomůcku, která Vám pomáhá ve volnočasových činnostech?“**

D1: „Tak, jak můžete asi vidět, tak mám kochleární implantát. Mám ho posledních 5 let. Hodně mi pomáhá cítit se líp při cestování, kdy se můžu kdykoli někoho zeptat na cestu, zeptat se o radu na letišti a tak. Když koukám na filmy, nepotřebuju mít zaplý titulky. Když mluvím s jedním nebo dvěma lidmi, tak se cejtím komfortně, protože se dokážu zorientovat. Ale jako dva lidi jsou fakt max, pak už se ztrácím.“

T: **„A je něco, v čem Vám kochleár tolik nevyhovuje?“**

D1: „Tak, musíte se o něj starat, musíte mu často měnit baterky a taky se s ním nesmíte koupat, takže ho nemůžete brát s sebou do sprchy, ani když se koupete v bazénu anebo v moři.“

T: **„Jste první člověk s kochleárním implantátem, se kterým mám tu možnost se seznámit. Rozhodla jste se pro něj sama nebo Vám to bylo doporučeno?“**

D1: „Tak to mě těší. (*Smích*). Nejdřív jsem měla sluchadla na obě uši, ale to pro mě bylo opravdu nefunkční a vlastně by vyšlo nastejno, když bych žádný neměla. Na tuhle možnost narazil můj manžel, že bych i já, ve svém věku, mohla mít implantát. Myslela jsem si, že ho můžou voperovat jen dětem. (*Pauza*). Nebo takhle. (*Pauza*). O možnosti kochleáru mi řekl doktor, já jsem se toho přirozeně bála, protože, sakra, budou Vám něco operovat do hlavy. (*Smích*). A jen ta představa mě děsila. Můj manžel mě ale pořád přesvědčoval, že to určitě dopadne dobře a že nejsem první ani poslední, kdo by se pro to rozhodl. Když jsem pak nad tím přemýšlela, tak jsem si řekla, že vlastně nic dalšího už ztratit nemůžu a buď bude výsledek pozitivní anebo to bude pořád stejný, ale asi bych toho litovala, kdybych to nezkusila. Byla to teda fakt dlouhá cesta, spoustu předoperačních vyšetření,

pak i pooperační rehabilitace, logopedie. (*Pauza*). Ale zvládla jsem to a nelituju toho. Fakt mi to pomohlo a ještě, že něco takovýho tady je. Ještě bych mohla zmínit, že 16. června jdu na druhostrannou implantaci, tak doufám, že přínos kochleáru bude ještě lepší. A už mám taky jedno vnouče a můžu s ním trávit čas, můžu bejt plnohodnotná babička, která s vnoučátkem jezdí na výlety a prostě si s ním hraje.“

T: „Moc Vám přeju, ať Vám druhá implantace o něco víc pomůže a budete díky ní mít možnost více se věnovat těm aktivitám, ve kterých Vám ztráta sluchu brání.“

D1: „Moc děkuju.“

5. T: „Když už jste tak trochu nakousla ten volný čas, co pro Vás samotnou ten volný čas představuje nebo co pro Vás znamená?“

D1: „To je můj čas, kdy nemám žádný povinnosti, nic nemusím a můžu se prostě věnovat tomu, co mám ráda, co mě baví, a hlavně to dělám pro sebe.“

6. T: „Vnímáte volný čas jako důležitou součást Vašeho života?“

D1: To stoprocentně. Je pro mě hodně důležitý, protože život se sluchovým postižením je pro mě hodně psychicky náročněj, hlavně na to celodenní odezírání, pořád se soustředit kdo co říká, intuitivně odhadnout a domýšlet si věty, které třeba špatně slyším nebo přeslechnu a během toho dne i pozornost ubývá, proto je pro mě hodně důležitý vypnout a věnovat se sám sobě.“

T: „Nedokážu si představit, jak moc psychicky náročný to musí být.“

D1: (*Pauza*). „Tak člověk si už zvykne a dokáže rozlišit, jaký dny jsou lepší na odezírání a jaký horší. Ale tu únavu pocítuju každý den, jsem z toho dost vyčerpaná a často si chci doma jen lehnout a odpočívat a nějak vstřebat vše, co se na mě za celý den nakupilo.“

7. T: „A jsou Vaši přátelé či rodina součástí Vašeho volného času?“

D1: „No (*Pauza*). To asi záleží na okolnostech. Volný čas během pracovního dne trávím sama, protože potřebuju ubrat na pozornosti ve vnímání a odezírání mluveného slova a vlastně se tak jako ponořit do ticha. To mi dělá dobře. (*Pauza*). Můj manžel to občas nechápe, že chci být chvíli sama a opravdu si potřebuju odpočinout. (*Pauza*). Během dovolené, kterou trávím s někým z rodiny vlastně taky potřebuju čas na uvolnění a oddychnutí si od všech zvuků. Ale na různý dovolený jezdím vždy s někým z rodiny a přáteli, takže vlastně můžu říct, že jsou důležitou součástí mého volného času, ale není to podmínka. Mám hodně ráda čas

pro sebe. Je to ale i tím, že jsem docela introvert, mám pár přátel, kterým důvěřuju a cítím se s nimi příjemně, jinak mi ale nevádí čas trávit o samotě. Necítím se osamocená. Občas mi přijde, že tu samotu spíš sama vyhledávám.“ (*Pauza*).

T: „To ale musí asi každý pochopit, že chcete být chvíli sama a odpočinout si.“

D1: „Občas ano, občas ne. (*Pauza*). Musím ale přiznat, že občas se za to i schovávám, protože chci být třeba opravdu někdy sama a nemá to nic společného s odpočinkem z odezírání. Prostě to tak cítím, že se mi nikam nechce.“

8. T: „Jak vypadá Váš ideální volný den, když nic a nikam nemusíte?“

D1: „Tak určitě ho strávit s nějakou dobrou knihou. Miluju knížky, odjakživa jsem chodila do knihovny, už i jako malá, kdy jsem tam pomalu byla každý den a doteď mě to baví. Také miluju procházky, na kterých mi dělá společníka náš pejsek Monty. Člověk je na čerstvém vzduchu, o ničem nepřemýšlí a alespoň má i nějaký pohyb, který já potřebuju, jak můžete vidět (*Smích*). Taky ráda vařím, takže strávit večer s nějakým hezkým filmem nebo seriálem s titulky a k tomu jíst něco dobrého je taky moje oblíbená činnost.“

9. T: Chtěla jsem se zeptat, často mluvíte o manželi nebo o přátelích. Trávíte čas i s někým, kdo má taky sluchové postižení?“

D1: „Já čas trávím pouze ve slyšící společnosti (*Pauza*). Bylo to tak vždycky, i když jsem měla obě sluchadla, ale nějak se víc pasuju ke slyšícím lidem (*Pauza*). Vlastně jsem se s žádným člověkem, kdo třeba má kochleární implantát, nesetkala. A hlavně to je tím, že jsem vyrůstala v rodině, kde žádná sluchová vada nebyla, proto jsem nepřišla do kontaktu s lidmi se sluchovým postižením. Jako malá jsem uměla pár znaků ve znakovém jazyce, to bylo ještě v době, kdy se nevědělo, jak velká je ztráta sluchu, ale popravdě už si žádný znak nepamatuju.“

T: „Určitě, něco jiného by asi bylo, kdybyste se pro kochleární implantát nerozhodla a učila se znakovat.“

D1: „To určitě (*Pauza*). Já jsem věděla, že když se pro kochleár nerozhodnu, tak se budu muset učit znaky, protože ke konci už opravdu ani ta dvě sluchadla nepomáhala. (*Pauza*). Zezačátku ano, ale sluch se pořád zhoršoval. A v mém věku by pro mě bylo složité učit se znaky, které nemám ani zažité. A druhá věc by byla, že by se je museli učit i blízký v mém okolí, třeba manžel.“

10. T: „Už jste to před chvíli nakousla, ale čemu se ve svém volném čase ráda věnujete? Máte nějaké koníčky?“

D1: „No, jak jsem říkala, ráda čtu. Mám ráda, když si ty příběhy můžu vymýšlet v hlavě. Nejradši mám ráda asi historické romány a taky autobiografie (*Pauza*). Ráda sleduju seriály na Netflixu, kde je jich spousta, no, skoro většina s titulky, takže to ráda využívám. Taky se v poslední době do volného času snažím zařadit i sport, nebo alespoň procházky v lese a zkusím i běhat, alespoň krátký úseky. Poslední dobou se taky často věnuju angličtině a snažím se v ní zlepšovat, abych se pak líp dorozumívala na dovolených v cizině.“

11. T: „A jak často se těmto aktivitám věnujete?“

D1: „Záleží na tom, jak se cítím a jak moc jsem unavená, ale snažím se jim věnovat každý večer.“

12. T: „Upřednostňujete spíše pasivní či aktivní aktivity?“

D1: „Upřednostňuju radši pasivní aktivity, jako čtení nebo poslech televize.“

13. T: „A jaký koníček, kterému jste se věnovali v dětském věku, Vám přetrval do dospělosti?“

D1: „Tak určitě to čtení, to mi zůstalo doteď (*Pauza*). A teď si na nic jinýho nevzpomenu.“

14. T: „Využíváte ke svému koníčku či zálibě služby nějaké organizace, které se volným časem zabývají a popřípadě jaké?“

D1: Ne. (*Pauza*). Nebo teda, myslí se tím třeba i knihovna? Protože tu navštěvuju docela často a taky wellness, kam chodím ráda do sauny.“

T: „Ano, určitě, to jsem tím myslela.“

15. T: „Využíváte volnočasové aktivity nabízené organizacemi pro osoby se sluchovým postižením?“

D1: „To ne. Ne, že bych to nechtěla zkusit, ale jak jsem řekla, nepovažuju se za člena neslyšící společnosti. Asi se to odvíjí od velké škály sluchových postižení a programy pro mě zkrátka nenabízejí to, co by mě lákalo a jejich program mě nezaujal. Neříkám, že to tak bude pořád. Třeba se mi někdy naskytne možnost nějaké aktivity pořádané tadytěmi organizacemi a ta aktivita pro mě bude zajímavá a budu do toho chtít jít. Zatím se tak ale nestalo.“